

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Tina Štrafela

Mentor: pred. Marko Kosin

Somentorica: asist. mag. Kristina Plavšak Krajnc

**PROPAGANDA V AMERIŠKI JAVNI DIPLOMACIJI:
PRIMER VOJNE V IRAKU 2003**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

Zahvala

Na tem mestu bi se rada zahvalila Vsem, ki so na kakršen koli način pripomogli k nastajanju tega diplomskega dela, predvsem pa predavatelju Marku Kosinu za njegova konstruktivna razmišljanja in magistri Kristini Plavšak Krajnc za strokovno usmerjanje, izjemno kooperativnost in vzpodbudo.

Še posebej bi se rada zahvalila mami za potrpljenje in neizmerno zaupanje, ki ga je imela vame skozi vsa ta leta, in vsem najdražjim.

UVOD.....	4
1. TEORETSKA IZHODIŠČA.....	9
1.1. Uvod.....	9
1.2. Opredelitev pojma javna diplomacija.....	10
1.3. Nejasnosti glede termina javna diplomacija.....	11
1.3.1. Javna (odprta) diplomacija kot nasprotje tajni diplomaciji.....	11
1.3.2. Javna diplomacija in odnosi z javnostmi.....	12
1.3.3. Javna diplomacija = propaganda?.....	13
1.4. Primerjava med prepričevanjem in propagando.....	14
1.4.1. Model informativno-prepričevalne propagandne komunikacije.....	15
1.4.2. Model propagandnega komuniciranja.....	16
1.4.3. Analiziranje propagande.....	18
2. IDEOLOŠKI IN DRUŽBENOZGODOVINSKI OKVIR.....	20
2.1. Ideologija in namen ameriške propagandne strategije za vojno v Iraku.....	20
2.2. Zgodovinski okvir.....	22
2.3. Identifikacija propagandista.....	25
2.4. Struktura propagandne organizacije.....	26
3. CILJNE JAVNOSTI.....	29
3.1. Javno mnenje v arabskem in islamskem svetu.....	29
3.2. Druge javnosti po svetu.....	32
4. MEDIJSKE TEHNIKE V KRIZNIH SITUACIJAH.....	34
4.1. Oglaševanje znamke Amerika (Branding America).....	34
4.2. Pentagonov poskus dezinformiranja.....	35
4.3. V vojaško okolje vpeti novinarji (Embedding).....	36
4.4. Moč vizualnih slik – padec Huseinovega kipa.....	37
4.5. Selektivna uporaba jezika.....	38
4.6. Izkoriščanje čustva strahu.....	40
5. ODZIVI OBČINSTVA NA RAZLIČNE TEHNIKE.....	43
5.1. Arabska in islamska javnost.....	43
5.2. Globalno protivojno gibanje.....	44
5.3. Protipropaganda.....	45
6. KONČNA ANALIZA UČINKOV IN VREDNOTENJE.....	47
SKLEP.....	50
LITERATURA.....	53

UVOD

»Mislimo, da živimo v informacijski dobi, da je prišlo do informacijske eksplozije, informacijske revolucije. Medtem ko v nekem ožjem smislu to velja, pa je na mnoge pomembne načine resnica ravno obratna. Poleg tega živimo v času globoke ignorance, ko je znanje, ki so ga zmeraj imeli ljudje o tem, kdo smo in kje živimo, daleč od dosega. Odraszvetljenstvo. Doba manjkajočih informacij.«

(McKibben 1993)

Ob omembi besede propaganda večina ljudi najprej pomisli na vplivna propagandna ustroja Hitlerja in Stalina pred 2. svetovno vojno, zato se zdi morda na prvi pogled razmišljanje o propagandi na začetku 21. stoletja nekoliko nenavadno. Pa vendar se je z izjemnim razvojem informacijsko-komunikacijske tehnologije bistveno povečal tok sporočil, ki poskušajo brez izmenjave argumentov in razprave prepričati z enosmernim sporočanjem. Tovrsten prepričevalni diskurz izkorišča predvsem čustva ljudi – najpogosteje z umetnim vzpostavljanjem občutka ogroženosti – uporablja besedne igre, manipulira z vizualnimi podobami, posreduje le delno resnične informacije ali celo neresnične, in tako dalje. Uporaba takih prepričevalnih tehnik propagande je postala vsakodnevna praksa politikov, oglaševalcev, medijev in drugih, ki želijo vplivati na vedenje ljudi.

Slednje je postalo tudi del aktualne ameriške zunanje politike, kjer je po 11. septembru 2001¹ »borba za mnenja ljudi«, zlasti v arabskem svetu, postala ena od prednostnih nalog ameriške javne diplomacije. Vloga ameriške javne diplomacije je sicer po koncu hladne vojne in prepričljivi zmagi v zalivski vojni ter uspešnem posredovanju ZDA v okviru zveze NATO na Kosovu znatno upadla, zaradi česar so se tudi drastično zmanjševala finančna sredstva, namenjena zanjo. S protiteroristično kampanjo oziroma »vojno proti terorizmu«, kot je to poimenovala administracija Georgea W. Busha, pa se je vloga javne diplomacije v ameriški zunanji politiki znova povečala. Administracija Georgea W. Busha je namreč po hitri zmagi nad talibanskim režimom v Afganistanu vojno proti terorizmu vpletla tudi v svojo politiko do Iraka.

Motiv za izbiro pričujočega diplomskega dela je mogoče iskati predvsem v hitrem razvoju globalnih informacijsko-komunikacijskih sistemov, povečanem pomenu nevladnih akterjev, mnogih novih vsebinah in večji soodvisnosti ter posledično kompleksnosti, zaradi česar

---

¹ Fraza 11. september (2001) zaradi globalne odmevnosti dogodkov tega dneva ne zahteva natančnega opisa, da bi lahko z njo v nadaljevanju razumeli, da gre za teroristične napade mednarodne organizacije Al Kaide na ZDA.

dobiva svetovna politika popolnoma nove razsežnosti. Zunanja politika se z razvojem transnacionalnih medijev, ki brišejo mejo med notranjimi in zunanjimi zadevami države, vse bolj odvija pred očmi tujih javnosti, zaradi česar je treba biti pri pojasnjevanju posameznih politik konsistenten in prepričevalen v odnosu tako do domačih kot tujih javnosti. Ameriške oblasti se pri tem še posebej zavedajo neprekinjene usmerjenosti svetovne pozornosti na politiko in kulturo ZDA, kot edino preostalo svetovno velesilo, zato si v zasledovanju svojih ciljev obenem prizadevajo pridobiti podporo tuje javnosti in njihovega vodstva kot tudi mobilizirati širše koalicije in zagotoviti podporo mednarodnih organizacij. Tako je tudi ameriško prizadevanje za vojno v Iraku zaradi domnevne grožnje posedovanja orožja za množično uničevanje dobilo mednarodne razsežnosti, kjer je prav diplomacija temeljna institucionalna oblika mednarodnega komuniciranja, na naravo katerega pa imajo vse večji vpliv množični mediji in javno mnenje.

Od vseh argumentov administracije Georgea W. Busha za podporo vojne v Iraku je bila najmočnejša prav trditev, da je imel Irak orožje za množično uničevanje oziroma bi tega lahko pridobil ali celo posredoval terorističnim organizacijam. V obdobju pred samim začetkom vojne je bilo pri utemeljevanju domnevne iraške grožnje s strani ameriške administracije mogoče zaslediti številne nekonsistentnosti, neutemeljene dokaze in izkrivljene izjave, ki so tako med voditelji posameznih držav v Združenih narodih (ZN) kot tudi v širši svetovni javnosti vzbudili velike dvome v samo upravičenost vojne.

Iz tega razloga sem se tudi lotila te naloge, saj me je kljub dejstvu, da se je Bela hiša ne glede na ameriške diplomatske napore odločila za vojno brez mandata ZN, zanimala podrobnejša analiza prepričevalnih dejavnosti ameriške javne diplomacije. Temeljnega pomena za doseg opredeljenega cilja ameriške javne diplomacije, to je razumevanja njene politike do Iraka preko razumevanja ameriških vrednot, naj bi bilo ravno v razpravo vključeno javno mnenje. Take perspektive pa v ameriški politiki danes bistveno primanjkuje, saj je kljub diplomatskim poskusom reševanja krize, prevladalo prepričanje, da je vojaška sila postala zadosten odziv na terorizem. Dialog je namreč še posebej nujen pri pridobivanju naklonjenosti arabskega in islamskega prebivalstva, ki je še posebej dojemljivo za skrajne ideologije.

* * *

Osrednje pozornosti v nalogi torej ne bomo posvetili javni diplomaciji zgolj kot sredstvu za uresničevanje zunanjepolitičnih ciljev držav s poskusi vplivanja na tuje javnosti, pač pa javni diplomaciji kot komunikacijskemu procesu, s katerim si posamezna država prizadeva doseči razumevanje lastnih sporočil pri ciljnih javnostih, preprečiti nerazumevanje le-teh in ne

nazadnje doseči njihovo podporo. Treba je izpostaviti, da je za javno diplomacijo poleg samega posredovanja zunanjepolitičnih sporočil, ki so v funkciji uresničevanja nacionalnih interesov, značilen namen prepričati ciljne javnosti, naj sprejmejo to sporočilo. Tako je na tem mestu moč najti vzporednice s propagando, kjer je cilj prepričevalnega načina komuniciranja doseči primarno podporo lastnim interesom.

Iz takega razumevanja sem tudi razvila osnovno hipotezo diplomskega dela, ki je: ameriška javna diplomacija je pravzaprav propaganda in je kot propagandni model komuniciranja v informacijski dobi dolgoročno neuspešna; to je bilo mogoče videti tudi na primeru administracije Georgea W. Busha, ki ji ni uspelo prepričati arabske javnosti in drugih javnosti izven ZDA o pravilnosti svoje politike do Iraka.

Pri utemeljevanju zastavljene hipoteze si bom pomagala še z nekaterimi delovnimi vprašanji. Tako me bo v diplomskem delu zanimala tudi pomembna vloga medijev v kriznih razmerah in njihova vloga v javni diplomaciji, predvsem v smislu uresničevanja ciljev diplomacije. V 21. stoletju, ko so se pojavili še elektronski mediji, so mediji kot taki postali mogočna družbena institucija – v številnih primerih celo močnejša od države. To mogočnost, predvsem v smislu prepričevalne moči, so nekateri do danes uspešno izkoriščali v konfliktnih razmerah za uresničitev bodisi dobronamernih bodisi zlonamernih interesov. Kar je bilo sprva namenjeno razširjanju objektivnih informacij, so namreč pozneje nekateri izkoristili za dezinformiranje, nadziranje in manipuliranje novic in oblikovanje stališč. V tem pogledu me bo torej zanimalo, do katere mere so bili mediji v iraški krizi avtonomni in do katere mere le sredstvo javne diplomacije za doseg nacionalnih interesov ZDA.

Manipulativen diskurz lahko pomaga oblikovati nek občutek legitimnosti o nečem, kar bi bilo v siceršnjih okoliščinah sporno, zato menim, da je treba ob vsaki priložnosti opozarjati na elemente propagande v medijskih poročilih z vojnih območij ali na kaka druga medijska poročila, ne glede na medijsko organizacijo in njihov domnevni ugled, pa četudi (ali predvsem zato ker) gre za edino preostalo svetovno velesilo. Propaganda namreč skoraj vedno terja veliko ceno – toliko večjo, kolikor večji propagandni ustroj je sposoben vzpostaviti propagandist.

V analizo propagande je treba zmeraj vpeljati interdisciplinarni pristop, pri čemer bo v nalogi poudarek na teoretskih izhodiščih mednarodnih odnosov in komunikoloških ved. Za ustvarjanje naloge bom ubrala teoretični pristop, pri čemer bom zastavljeno hipotezo preverjala z analizo in interpretacijo sekundarnih virov in s študijami primerov, vse to pa v ustreznem teoretskem modelu analize propagande, ki bo določal samo strukturo naloge. Ugotovitve analize omenjenih virov, ki izstopajo predvsem v prvi polovici diplomskega dela,

in študij primerov v drugi polovici, ki bodo obravnavali uporabo posameznih medijskih tehnik in metod za povečanje učinka na konkretnih primerih medijskih sporočil, bom poskušala v sklepnem delu diplomske naloge povzeti v celoviti oceni učinkov analizirane propagandne dejavnosti.

Temu okvirnemu uvodu sledi prvo poglavje, ki bo namenjeno teoretskim izhodiščem, na podlagi katerih bom opredelila posamezne koncepte, pomembne za razumevanje tematike diplomskega dela. Tako bom skušala definirati koncept javne diplomacije in pojasniti nekatere terminološke nejasnosti, ki se pogosto pojavljajo predvsem med javno in odprto diplomacijo, javno diplomacijo in odnosi z javnostmi ter propagando. Poglavje bom namenila tudi pojasnjevanju odnosa med javno diplomacijo in propagando, kjer bom natančneje opredelila teoretsko-analitične modele, na katerih bo temeljila celotna zasnova diplomskega dela.

V drugem poglavju bom analizirala ideološko in družbenozgodovinsko ozadje, ki mi bo v pomoč pri ugotavljanju namena ameriške zunanjepolitične strategije za vojno v Iraku. Pri tem se bom osredotočila predvsem na prenovljeno ameriško varnostno strategijo, ki najbolje razkriva motivacijo administracije Georgea W. Busha, da posreduje v Iraku, obenem pa je pomembna zato, ker je v njej mogoče ugotoviti osrednja zunanjepolitična ideološka izhodišča, na katerih so temeljile dejavnosti ameriške javne diplomacije v primeru vojne v Iraku. V poglavju bom raziskala tudi zgodovinsko dogajanje, ki daje neizogiben pečat kontekstu, v katerem potekajo same komunikacijske dejavnosti. Navsezadnje bom poskušala opredeliti še samo identiteto propagandista ter določiti organizacijsko strukturo izvajanja ameriške javne diplomacije.

V tretjem poglavju se bom posvetila analizi ciljnih javnosti, katerim je bilo namenjeno sporočilo ameriške javne diplomacije. Pri tem me bo zanimalo predvsem, ali je ameriška diplomacija že pri samem oblikovanju sporočila upoštevala lastnosti in kulturo ciljnih javnosti, na katere se je obračala. Ne/upoštevanje tega ima namreč odločilen vpliv na končno ne/sprejetje sporočila s strani ciljnih javnosti. Med analiziranjem ciljnih javnosti se bom v največji meri osredotočila na opredelitev javnega mnenja v arabskem in islamskem svetu. To je bilo namreč na splošno nenaklonjeno ameriškim namenom v regiji in ameriški zunanji politiki kot taki, zaradi česar je imelo tudi največjo vlogo v komunikacijski strategiji ameriške javne diplomacije. Opredelila pa bom tudi druge javnosti po svetu, ki so bile s stališča ZDA pomembne predvsem zaradi pridobivanja čim širšega zavezništva za vojno v Iraku.

Četrto poglavje bo namenjeno medijskim tehnikam, in sicer tistim, ki so še posebej značilne za krizne razmere. Pomen medijev se je namreč z izjemnim napredkom

informacijsko-komunikacijskih tehnologij v konfliktnih razmerah še povečal, svetovna politika pa je postala izrazito medializirana. V tem kontekstu bom poglavje namenila zlasti analizi nekaterih najbolj ilustrativnih primerov medijskih tehnik, ki so jih uporabili snovalci ameriške javne diplomacije.

V petem poglavju bom analizirala odzive občinstva na razne tehnike, ki jih je uporabila ameriška javna diplomacija, in poskušala ugotoviti, ali je ameriškim predstavnikom uspelo doseči zaželene odzive ali ne in najverjetnejše vzroke končnemu izidu. Odzive na različne komunikacijske tehnike bom tudi tokrat obravnavala na primeru javnosti islamskega in arabskega sveta ter drugih javnosti po svetu, še posebej pojav globalnih demonstracij, ko so ljudje po svetu prvič tako množično javno izražali svoje nasprotovanje uporabi vojaške sile.

Šesto poglavje bo namenjeno končni analizi učinkov in vrednotenju obravnavanih komunikacijskih dejavnosti ameriške javne diplomacije. Skušala bom povzeti ugotovitve, ali so bili njeni cilji, to je pridobitev podpore tujih javnosti za utemeljitev vojne v Iraku, uresničeni ali ne, in jih utemeljiti z ustreznimi vzroki.

V sklepnem poglavju bom povzela tematiko diplomske naloge, na podlagi analiziranega gradiva podala temeljne ugotovitve in ovrednotila zastavljeno hipotezo ter delovna vprašanja.

1. TEORETSKA IZHODIŠČA

Poglavje bom namenila opredelitvi pojma javna diplomacija, pri čemer bom poskušala pojasniti raznolike interpretacije samega koncepta javne diplomacije. Obenem bom poskušala pojasniti terminološko zmedo glede javne in odprte diplomacije, enačenje javne diplomacije z odnosi z javnostmi in navsezadnje s propagando, kar bo tudi najpomembnejše izhodišče celotne naloge. Natančneje bom opredelila tudi teoretsko-analitične modele, na katerih bo temeljila celotna zasnova diplomskega dela.

1.1. Uvod

O diplomaciji lahko govorimo predvsem kot o sredstvu izvajanja zunanje politike neke države z vplivanjem na določene tuje vlade in ljudi v ciljnih državah (Russett, Starr 1992: 245). Diplomacija je torej poglavitna metoda, s katero si država prizadeva uresničevati svoje zunanjepolitične cilje, in je kot taka del širšega pojmovnega okvira zunanje politike. Slednjo Benko opredeljuje kot proces in sistem akcij, ki jih v državi organizirana družba izvaja v mednarodnem okolju, da bi nanj vplivala v skladu s svojimi cilji in interesi (1997: 227).

Diplomacijo smo doslej opredelili izključno na ravni države, kjer je diplomacija eno izmed zunanjepolitičnih sredstev države za uresničevanje njenih ciljev in interesov, medtem ko običajno ločujemo še dve ravni opredeljevanja diplomacije. Poleg diplomacije na ravni države ali mikro ravni poznamo namreč še raven mednarodne skupnosti ali makro raven, kjer je diplomacija eno izmed neprisilnih sredstev reševanja mednarodnih konfliktov, medtem ko gre na tretji ravni za posameznika, kot taktičnega, vljudnega in retorike veččega diplomata. (White 1997 v Gruban 2002: 5). Osrednjega pomena v nalogi bosta tako makro raven diplomacije – predvsem v luči javne diplomacije kot sodobne komunikacijske prakse v mednarodnih odnosih – kot tudi mikro raven diplomacije, tj. diplomacija na ravni države, ki si prizadeva uresničiti svoje zunanjepolitične cilje in interese.

Ne glede na opredelitve diplomacije je njena osrednja značilnost komunikacija. Ta je bila tudi osnova za razvoj klasične diplomacije, ki se je z vzpostavitvijo stalnih diplomatskih misij začela oblikovati že v 15. stoletju v italijanskih mestnih državah in se je še posebej razvila v 18. in 19. stoletju. Klasična diplomacija je takrat predpostavljala komunikacijo med suvereni in njihovimi predstavniki oziroma med vladami in njihovimi predstavniki, pri čemer sta bili zanjo značilni ekskluzivnost in tajnost diplomatskih pogajanj in sklepanj tajnih mednarodnih pogodb (Benko 1997: 260). Nesoglasje o tem, do katere mere naj bo diplomatska komunikacija odprta (javna) in do katere tajna, sta Russett in Starr opredelila kot osrednje vprašanje minulega stoletja (1992: 247). Klasična diplomacija kot tradicionalna oblika

diplomacije je namreč povezana predvsem s tajnostjo in pogovori za zaprtimi vrati. Pri omogočanju dostopa javnosti in medijev do pomembnih diplomatskih razprav in pogajanj na bilateralni ali multilateralni ravni določa stroge meje. Diplomati tako pogosto poskušajo upravičiti načelo tajnosti kot temelj za uspešna pogajanja. Tako torej klasična diplomacija vključuje omejitve, v okviru katerih so pogajanja izpostavljena javnemu in medijskemu nadzoru, kar pomeni, da je tajnost integralni del klasične diplomacije (Kurbalija 2002).

1.2. Opredelitev pojma javna diplomacija

V sodobni diplomaciji prihaja do sprememb takih razsežnosti, kot so bile tiste, ki so diplomacijo v šestnajstem stoletju opredelile kot večščino in znanost. Odločanje o zunanji politiki in mnogih drugih aspektih življenja se zaradi številnih razlogov, vključno s telekomunikacijsko revolucijo, umika iz vladnega središča v širšo družbo. Zunanje zadeve neke države niso več izključno v pristojnosti redkih elit, pač pa si jih vse bolj delijo regije, nevladne organizacije, podjetja in drugi nedržavni akterji. Vzporedna razvoju načina odločanja je tudi tehnološka revolucija, še posebej informacijska, in njeni vplivi na družbeno ureditev (Smith 1999). Tako je bilo z vsakim napredkom tehnologije na voljo več informacij, javnost, ki se je zanje zanimala, je postajala vse širša, javno mnenje pa se je oblikovalo hitreje in siloviteje po vsem svetu. Tak razvoj širi državljansko participacijo in krepi demokracijo, zato bi ga bilo v tej luči mogoče oceniti kot zaželen razvoj (Ibid.).

Javna diplomacija kot sodobna oblika diplomacije postaja vse bolj pomembna v razmerju s klasično diplomacijo. Kljub nekaterim pomembnim prednostim diplomatskih pogajanj za zaprtimi vrati, diplomati več ne morejo izvajati svojega dela v tajnosti, popolnoma odmaknjeno od nadzora javnosti. Javna diplomacija se od klasične razlikuje v tem, da vključuje poleg interakcije z vladnimi akterji predvsem interakcijo z nevladnimi akterji v družbi (Kurbalija 2002). Po navedbah Tucha (1993) gre torej za razliko od tradicionalne diplomacije pri javni diplomaciji za odprt proces komunikacije, ki temelji na načelu publicitete in skuša nagovoriti javnost (v Gruban 2002: 10).

V strokovni literaturi lahko zasledimo raznolike opredelitve koncepta javne diplomacije. Signitzer in Coombs (1992: 138) definirata javno diplomacijo kot »... način, s katerim tako vlada kot privatni posamezniki in skupine vplivajo neposredno ali posredno na tista javna stališča in mnenja, ki direktno oblikujejo zunanjepolitične odločitve druge vlade.« V opredelitvi Gilboea (2001: 5) gre pri javni diplomaciji glede na vsebino za komunikacijske dejavnosti, ki so usmerjene na tuje javnosti na področju informiranja, izobraževanja in kulture, da bi z vplivanjem na tuje državljane posredno vplivale na njihove vlade. Tako je tudi

po Manheimu (1994) namen javne diplomacije razlaga in zagovarjanje vladne politike ter predstavljanje naroda tujim javnostim, pri čemer izpostavlja strateško javno diplomacijo kot diplomatsko dejavnost v smislu t. i. vlade za javnost (government to people). Ta vključuje prizadevanja vlade za vplivanje na mnenje javnosti in elit v ciljni državi, s tem pa obenem na zunanjepolitično dejavnost te države (v Gruban 2002: 9).

Iz vseh teh interpretacij lahko kot osrednjo značilnost javne diplomacije opredelimo prepričevalno komuniciranje, v okviru katerega si vlade prizadevajo z informiranjem in prepričevanjem vplivati na stališča in mnenja javnosti v tujini ter s tem posredno na dejavnosti njihovih vlad, skladno s svojimi zunanjepolitičnimi cilji (Gruban, 2002: 10).

1.3. Nejasnosti glede termina javna diplomacija

Nemalokrat se zgodi, da v strokovni literaturi zasledimo nenatančno in celo netočno interpretacijo koncepta javne diplomacije (Plavšak 2004: 4). Za razjasnitev terminološke zmede, ki nastaja okrog javne diplomacije, bomo natančneje opredelili več različnih dimenzij uporabe termina javna diplomacija.

1.3.1. Javna (odprta) diplomacija kot nasprotje tajni diplomaciji

Javna diplomacija se v tem smislu izvaja s polno vednostjo javnosti, kar pa, kot bomo pojasnili v nadaljevanju, ne pomeni, da je javnost avtomatsko deležna neskončnega dostopa do informacij, povezanih z vsebino diplomatskega diskurza. Tako si je leta 1918 ameriški predsednik Woodrow Wilson prizadeval, da tajna diplomacija ne bi bila več instrument za upravljanje mednarodnih odnosov. Wilson je nasprotoval predvsem posameznim tajnim sporazumom ali dodatnim protokolom k javno priznanim pogodbam. Zato je Wilson (1918) v poslanici kongresu 8. januarja v štirinajstih točkah predstavil vizijo povojne ureditve mednarodnih odnosov, v kateri se je zavzel za demokratizacijo le-teh in demokratično diplomacijo, ki bi bila dostopna javnosti. V okviru te dimenzije bi bilo torej zaradi natančnega razlikovanja med javno in odprto diplomacijo bolje govoriti ravno o slednji.

Kljub pogostemu enačenju javne in odprte diplomacije je namreč obe mogoče ločiti. Pri odprti diplomaciji gre za odprtost diplomatske dejavnosti oz. dostopnosti informacij o diplomatskem delovanju (kot je objava rezultatov pogajanj, spremljanje pogajanj, novinarske konference ipd.), kar je pogoj za demokratični nadzor nad zunanjo politiko. Pri javni diplomaciji, ki ji bo tudi namenjen osrednji del v diplomskem delu, pa gre za zamisel o vplivanju na različne javnosti za uresničevanje zunanjepolitičnih ciljev. Odprta diplomacija je torej nasprotje tajni diplomaciji ob predpostavki, da imajo mediji in širša javnost dostop do

vsaj dela informacij o njenem delovanju (Gruban 2002: 8). Kot sklepa Rangarajan, je zahteva po odprti diplomaciji pomenila predvsem zahtevo po seznanjenosti javnosti s tem, da pogajanja sploh potekajo (razen izjemoma) in da so mednarodni sporazumi kot izid le-teh javno objavljeni (Ibid.).²

1.3.2. Javna diplomacija in upravljanje s komunikacijami

Pomembno je tudi razlikovanje med javno diplomacijo in odnosi z javnostmi kot metodo, ki jo vlade običajno uporabljajo za informiranje primarno domačih javnosti. Kot smo doslej že opredelili, pa je javna diplomacija kot eno od sredstev uresničevanja zunanje politike neke države za uresničitev le-te usmerjena predvsem na tuje javnosti ter s tem posredno na dejavnosti njihovih vlad. Kljub dejanski razliki med obema konceptoma v »sodobnem času komunikacijsko-informacijske prepletenosti in soodvisnosti, ki se odraža tudi v trendih stapljanja notranje in zunanje politike ter internacionalizacije sodobnega življenja, pa tako strogo razmejevanje med komunikacijskimi dejavnostmi za domače in tuje javnosti dejansko že skoraj ni možno« (Plavšak 2004: 8).

To skupno točko javne diplomacije in odnosov z javnostmi ponazarja področje t. i. mednarodnih odnosov z javnostmi (Ibid.). Ti so še posebej aktualni zato, ker je v vse večjem interesu vlad posredovati pozitivno podobo³ svoje države in skrbeti za ugled države v mednarodni skupnosti (Gruban 2002: 30). Pri tem sta osrednjega pomena verodostojnost in zaupanje, zaradi česar se države raje odločijo za manj agresivne načine komuniciranja, kjer je najpomembnejši cilj vzpostavitev zaupanja, prevedljivega v dejanske koristi (Kunczik 1997: 12–16). Wilcox, Ault in Agee tako definirajo mednarodne odnose z javnostmi kot »načrtovano in organizirano prizadevanje podjetja, institucije ali vlade, da bi vzpostavili vzajemno koristne odnose z javnostmi drugih držav in narodov« (v Gruban 2002: 31). Kot ocenjuje Grunig (1993: 143–147), se sodobne vlade in drugi mednarodni akterji pri izvajanju javne diplomacije poslužujejo strategij odnosov z javnostmi, pri čemer pa izpostavlja, da so v zgodovini mednarodnih odnosov prevladovali asimetrični⁴ modeli mednarodnih odnosov z

---

² Tako tudi 102. člen Ustanovne listine ZN obvezuje države, da morajo registrirati mednarodne pogodbe, saj sicer ni mogoče sklicevanje nanje pred organi organizacije.

³ Podoba oz. imidž je subjektivno razumevanje identitete države. Le-ta ne more sama ustvariti imidža, saj ga oblikuje javnost na podlagi subjektivnih zaznav. Imidž je torej nekaj, v kar verjamejo posamezniki na podlagi informacij, izkušenj in opazovanj (Kos 1999: 18).

⁴ Sam koncept simetrije je problematizirala L'Etangova (1996: 32), saj se ga običajno predstavlja kot neproblematičnega, pri čemer ostajajo njegovi družbeni in politični učinki dokaj neraziskani. Simetrija, večinoma sinonim za »dobro«, je namreč lahko obenem totalitarna ideologija, kjer je treba biti pozoren na to, kdo, kako in za koga opredeli »dobro«.

javnostmi⁵ v smislu negativne propagande. Ne glede na umestitve javne diplomacije v različne komunikacijske teorije je treba poudariti, da je izvajanje javne diplomacije zmeraj pogojeno z zgodovinskim in političnim ozadjem, ki najizraziteje vpliva na samo izbiro strategij javne diplomacije.⁶ Dejavnosti javne diplomacije je torej mogoče najprej umestiti v okvir prepričevalnega komuniciranja, utemeljenega na argumentativni racionalnosti (Gruban 2002: 37). Ta pa lahko v določenih razmerah, ko naj bi šlo na primer za ogroženost nacionalne varnosti, preide v manipulativno komuniciranje, kjer gre za uresničevanje primarno lastnih interesov (Ibid.).

Vsekakor je tako pri javni diplomaciji kot pri mednarodnih odnosih z javnostmi mogoče ugotoviti prepletenost tako v smislu vplivanja na tuje javnosti, z namenom uresničevanja lastne koristi, kot tudi glede uporabe podobnih strategij (Signitzer in Coombs 1992).

1.3.3. Javna diplomacija = propaganda?

Mnenja glede tega, ali sta si javna diplomacija in propaganda enaki ali ne, se razlikujejo še danes. Po prvih razpravah v petdesetih letih 20. stoletja je med ameriški vladnimi predstavniki prevladovalo stališče, da pri izvajanju diplomatskih programov ZDA ne gre za propagando. Tako so predstavniki Ameriške informacijske agencije USIA, ki so jo leta 1953 ustanovili za izvajanje informacijskih dejavnosti ameriške vlade, poudarjali, da so njihovi programi temeljili na znanih dejstvih, kaj drugega bi bilo namreč po njihovem prepričanju nekoristno, saj bi postala vprašljiva njihova zanesljivost.⁷ Spet drugi pa so bili, glede na to, da propaganda lahko temelji na dejstvih, prepričani, da je javno diplomacijo mogoče enačiti s propagando. Opredelitev javne diplomacije kot sredstva za uresničevanje zunanjepolitičnih ciljev v tujini je značilna zlasti za ZDA, kjer poudarjajo, da je tako opredeljena javna diplomacija bolj eleganten in sprejemljiv izraz kot propaganda (Kurbalija 2002). V

---

⁵ Grunig (1992) je tako opredelitev odnosov z javnostmi apliciral na mednarodno raven in razvil modele odnosov z javnostmi, ki se jih lahko uporabi tudi pri interpretaciji mednarodnih odnosov z javnostmi: model tiskovnega predstavnštva, model javnega informiranja, dvosmerni asimetrični model in dvosmerni simetrični model.

⁶ Odnosi z javnostmi imajo lahko sicer do neke mere pomembno vlogo na mednarodni ravni, tj. podpreti uresničevanje zunanjepolitičnih ciljev s posebnimi komunikacijskimi dejavnostmi. Kot poudarja Manheim, pa bi bilo naivno predpostavljati, da delujejo njihovi učinki neodvisno od zgodovinskih, političnih, geopolitičnih in ekonomskih sil, ki prispevajo k oblikovanju in implementaciji zunanje politike (Manheim 1994 v Gruban 2002: 38). Javna reakcija namreč običajno učinkuje ravno v fazi implementacije oz. ustvarjanja okoliščin, ko je politika že oblikovana, le-ta pa je bolj produkt zunanjih geopolitičnih in drugih odločitev (Ibid.).

⁷ Slednje je med pričanjem pred kongresnim odborom maja 1963 preprosto povzel takratni direktor USIA, Edward R. Murrow, ki je dejal, da ameriška etika od njih zahteva, da so odkriti, pri čemer pa je najpomembnejši razlog ta, da je resnica najboljša propaganda, laži pa so najslabše. Po navedbah Murrowa jim je namreč zato, da bi bili prepričljivi, treba najprej verjeti, da pa bi jim verjeli, morajo biti verodostojni, za kar pa morajo biti odkriti. <http://www.publicdiplomacy.org/1.htm> (10. 10. 2003)

nadaljevanju pogledjmo nekaj razlag avtorjev, ki poudarjajo, da razlike med javno diplomacijo in propagando vendarle ni mogoče tako preprosto določiti.

Propaganda bi bila po navedbah Tucha (1993) popolnoma primeren izraz za javno diplomacijo kot sredstvo promoviranja zunanjepolitičnih ciljev v tujini, če bi bila uporabljena v izvornem pomenu in neobremenjena z vrsto negativnih konotacij, ki jih je dobila skozi stoletja (v Gruban 2002: 10). Propaganda namreč v najbolj nevtralnem smislu pomeni razširjati ali promovirati določene zamisli.⁸

V smislu razlikovanja od izvornega nevtralnega pomena propagande tudi Splichal (1975) to definira kot »obliko množičnega komuniciranja«, kjer komunikatorji »zavestno, z organiziranim delovanjem in s pomočjo ideološke rabe jezika poskušajo dosežati vnaprej določene (zaželeno) oblike mišljenja in vedenja (pripravljenost na delovanje ali delovanje samo) ciljnih skupin, ki so določene s cilji in usmerjenostjo propagande« (v Mlačnik 2002: 6). Po opredelitvi Djordjevića (2001) s »/p/ropagandno dejavnostjo razumemo delovanje posameznika ali skupine, katerih cilj ni obveščati ljudi o nekem dogajanju, marveč jih je najprej pridobiti za določeno interpretacijo dogajanja, da bi s tem določili akcije in praktično vedenje posameznikov v skladu s sugestijami in pričakovanji propagande« (v Mlačnik 2002: 26).

Lahko bi torej zaključili, da je mogoče komunikacijske dejavnosti javne diplomacije enačiti s propagandnim načinom komuniciranja. Pri čemer, kot poudarjata Nye in Owens (1996: 9), gre predvsem za izkoriščanje t. i. mehke moči (soft power). Keohane in Nye (2001: 220) razumeta mehko moč kot sposobnost prepričati druge, da sprejmejo neke vrednote in politike, ki vplivajo na zaželeno vedenje, kar pa je odvisno od posredovanih sporočil.

1.4. Primerjava med prepričevanjem in propagando

Kot smo lahko ugotovili pri opredeljevanju koncepta javne diplomacije v prejšnjih podpoglavjih, so temeljne dejavnosti javne diplomacije informacijsko-komunikacijske in kulturne (Gruban 2002: 10) in naj bi, kot za večino diplomatskih praks pravita Russett in Starr (1992: 246), olajšale komuniciranje in zmanjševale nesporazume ter izkrivljanja v meddržavni komunikaciji. Pri tem je osrednjega pomena prepričevalno komuniciranje.

Na tem mestu bi bilo dobro opomniti, da prepričevalna komunikacija kot taka sicer temelji na prepričevanju, vendar to ni nujno enako propagandi, saj je obe mogoče razlikovati.

---

⁸ Propaganda je v latinščini pomenila razširjati oz. sejati (to sow) neko zamisel. V tem smislu je leta 1622 Vatikan ustanovil poseben odbor, t.i. Sacra Congregation de Propaganda Fide, ki naj bi skrbel za širjenje rimskokatoliške vere (Jowett in O'Donnell 1992: 4–6).

Prepričevanje se od propagandne oblike komuniciranja razlikuje v tem, da skuša zadovoljiti potrebe prepričevalca in prepričanega, medtem ko je cilj propagande doseči odziv, ki pospešuje (podpira) želeni namen propagandista (Vreg 2000: 104, Jowett in O'Donnell 1992: 1). Propaganda torej »uporablja in zlorablja model prepričevalnega komuniciranja o medsebojni odvisnosti in recipročnosti, da bi ustvarila videz enakopravnega, obojestranskega komuniciranja in zadovoljevanja potreb in interesov občinstva.« (Vreg, 2000: 116)

V svojem diplomskem delu se bom tako navezovala predvsem na razmišljanja Jowetta in O'Donnellove, ki se pri definiranju propagande osredotočata na komunikacijski proces, še posebej na namen samega procesa. Kot navajata, je »propaganda nameren in sistematičen poskus oblikovanja zaznav, manipuliranja spoznanj in neposrednih vedenj (pri osebi oz. neki javnosti, ki je cilj propagande), da bi dosegli odziv, ki pospešuje želeni namen propagandista« (Jowett in O'Donnell 1992: 4).

Z namernostjo poskušata avtorja izpostaviti, da gre pri tem za predhodno premišljeno dejavnost propagandista, ki načrtuje najprimernejšo strategijo za promoviranje svoje zamisli in ohranitev tega vpliva. S sistematičnostjo, ki se dopolnjuje z namernostjo, avtorja poudarjata, da gre za organizirano in metodično izvajanje propagandnega sporočila (Jowett in O'Donnell 1992: 4–6).

Pri tem je treba poudariti, da je tisti, ki ima korist od odziva ciljnega občinstva, če je seveda prišlo do želenega odziva, propagandist in ne nujno občinstvo. Le-to lahko sicer meni, da gre propagandistu za njihove interese, v resnici pa je namen propagandista njemu lastna korist. Ti sebični nameni niso nujno negativni, presoja o tem je namreč odvisna od ideologije oz. vrednotnega sistema posameznika (Ibid.).

Tako ocenjuje Vreg (2000: 103), da »vsako komunikacijsko prepričevanje vsebuje elemente politične propagande, ta pa ima pejorativni pomen, torej prizvok manipulacije in lažnega argumentiranja«. V izogib temu jo je mogoče spremeniti zgolj v informativno propagando (Ibid.). Da je temeljno za razumevanje propagande prav ločevanje le-te od informiranja, meni tudi Mihailović, ki obenem poudarja, da je informacija vedno podlaga propagande, saj je propagiranje brez sporočila nemogoče (v Mlačnik 2002: 14).

1.4.1. Model informativno-prepričevalne propagandne komunikacije

V propagandno komunikacijo sta vključeni sestavini tako informativnega kot tudi prepričevalnega komuniciranja. Spoznanje o elementu informativnosti v propagandi so povzeli tudi nekateri ameriški teoretiki in razvili model informativno-prepričevalne propagandne komunikacije. Jowett in O'Donnellova sta vanj vključila dva elementa. Prva

sestavina modela je informativno komuniciranje, saj so ljudem za razumevanje dogajanja v okolju potrebne informacije. Informativno komuniciranje naj bi bilo obenem »nevtralno«, saj pripomore k razumevanju podatkov, v katerih točnost je občinstvo prepričano, in k razumevanju konceptov, ki po mnenju občinstva niso sporni (Vreg 2000: 103). Druga sestavina je model prepričevalne interakcije in aktivnega občinstva, v skladu s katero se mora propagandist vedno odzivati na potrebe občinstva tako, da bo le-to s sprejemom sporočila dojelo svoje potrebe ter dojelo, da mu jih propagandist obenem želi zagotoviti. Kot navaja Vreg (2000: 104), gre za nov pristop, saj združuje sestavine »objektivnega« obveščanja z modelom prepričevanja in v bistvu zavrača metodo strateške interakcije.

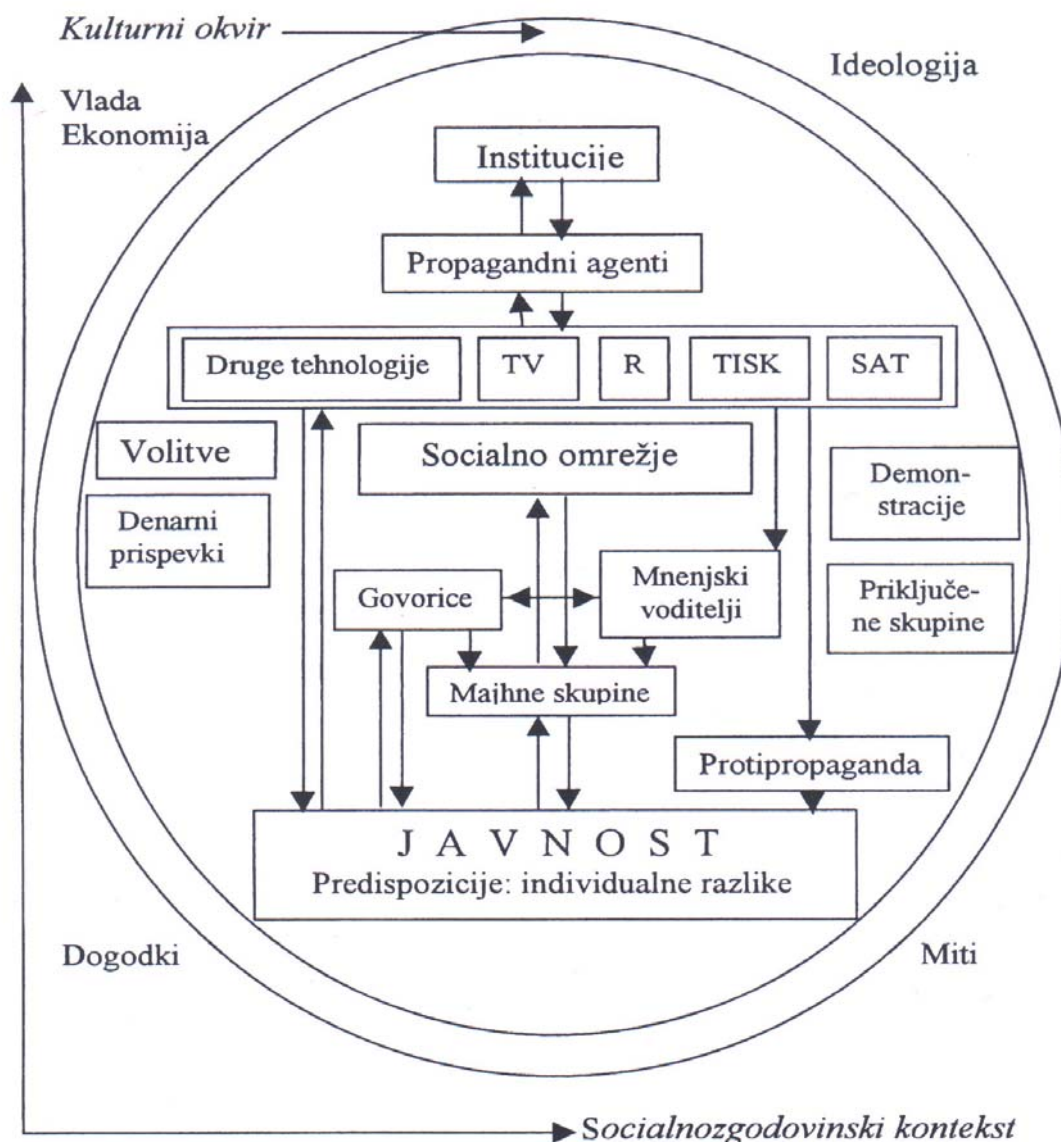
Torej naj bi bil namen javne diplomacije zmanjševati nesoglasja med državami in povečati vzajemno razumevanje. Na primeru vojne v Iraku se pri tem takoj postavlja vprašanje, ali je bila dejavnost ameriške diplomacije – v okviru ameriške zunanje politike, ki se jo še vedno najustrezneje pojasnjuje znotraj realističnega teoretskega okvira, kjer prevladuje politika moči in nacionalnih interesov – usmerjena k doseganju razumevanja. Kot smo že omenili, lahko namreč argumentativna racionalnost v določenih razmerah (nacionalni interesi) preide v manipulativno komuniciranje, kjer gre najprej za uresničevanje individualnih ciljev.

1.4.2. Model propagandnega komuniciranja

Jowett in O'Donnellova sta nato na podlagi svoje informativno-prepričevalne teorije oblikovala model propagandnega komuniciranja, v katerem potekajo sporočila po določenem sistemu omrežja. To vključuje institucije, propagandne agente, medije ter socialno mrežo, ki se začneja v institucijah in se konča z možnostjo odziva ciljne javnosti. Tok sporočil pa je zamejen, saj potekajo sporočila zmeraj znotraj kulturnega okvira, ki ga določa socialno zgodovinski kontekst. V propagandnem toku potekajo med institucijami in javnostjo številni kanali, ki ohranjajo kulturni okvir, ta pa povratno vzdržuje propagandni tok. Podobna je obojestranska povezanost med mediji in javnostjo (Vreg 2000: 105–106, Jowett in O'Donnell 1986: 211).

Skica 1: Model propagandnega procesa po Jowettu in O'Donnellovi

Vir: Vreg (2000: 107)

Kot ugotavljata Jowett in O'Donnellova (v Vreg 2000: 106–109), je propagandno komuniciranje nujno preučevati znotraj socialnozgodovinskega konteksta in kulturnega okvira. *Socialnozgodovinski kontekst* namreč opredeljuje motivacijo in sam način komuniciranja propagandista, medtem ko obsega *kultura* socialnokulturni kontekst (avtorja sta v modelu zaradi analitičnih ciljev oba elementa ločila). Materialni kontekst, v katerem tečejo sporočila, zagotavlja *infrastruktura kulturnega okvira*, ki ga sestavljajo: vlada, gospodarstvo, ideologija, družbeni miti in posebni dogodki, ki vplivajo na propagando.

V *propagandnem procesu* delujejo institucije, propagandni agenti, množični in drugi mediji, socialno omrežje in javnost. *Propagandni agenti* so propagandisti, ki oblikujejo in pošiljajo sporočila za neko institucijo neposredno ali po medijih nekemu ciljnemu občinstvu ter z namenom, da bi dosegli občinstvo, izbirajo ustrezne medije in medijske metode. *Socialno omrežje* tvorijo mnenjski voditelji, posamezne manjše skupine in govornice, sporočila pa se nanašajo na *javnost* (splošno, posebno, strokovno ali del javnosti), ki se lahko odzove na propagandna sporočila na različne načine (Ibid.).

1.4.3. Analiziranje propagande

Pri analiziranju propagande je treba upoštevati številne dejavnike, ki vplivajo na sam propagandni proces. Tako sta Jowett in O'Donnellova (1992: 213) predlagala dvostopenjski model analize. V njem opozarjata na elemente, na katere je treba biti pozoren pri proučevanju propagande: (1) ideologija in namen propagandne kampanje; (2) kontekst poteka propagande; (3) identifikacija propagandista; (4) struktura propagandne organizacije; (5) ciljno občinstvo; (6) tehnike, ki jih uporabljajo mediji; (7) metode za povečanje učinka; (8) odzivi občinstva na različne tehnike; (9) protipropaganda ter (10) učinki in vrednotenje. Te elemente je treba obravnavati skupaj, saj so soodvisni in se dopolnjujejo, obenem pa je preko teh elementov mogoče ugotoviti, kdo izvaja propagando in v kakšnem časovnem prostoru propaganda deluje na kakšno občinstvo in skozi katere medije z uporabo simbolov dosega želene učinke. Ta dvostopenjski model analize bom sicer z nekaterimi prilagoditvami tudi sama uporabila v diplomskem delu.

V analizi opredeljenega problema bom še posebej pomembno vlogo posvetila medijem, saj so le-ti največkrat posredovalci propagandnih sporočil. Kot meni Splichal (1984: 20), je namreč temeljnega pomena za razvoj in ekspanzijo propagande ravno razvoj množičnih medijev. Ti občinstvu poleg tega, da mu ponujajo drugačen pogled na svet, omogočajo tudi pogled na svet, ki ni vedno odraz dejanskega stanja, ampak le izsek realnosti. Po navedbah Lutharjeve naj bi mediji bolj organizirali svet gledalcev kot pa vplivali na to, kaj naj si oni o tem svetu oz. posameznem izseku sveta mislijo (1996: 191). S selektivnim prikazom dogodkov mediji povzročijo, da občinstvo sprejme prikazan izsek, preostali vidiki dogodka pa kot da za gledalca ne obstajajo. Tako mediji legitimirajo ene in marginalizirajo druge identitete ter mobilizirajo določeno razumevanje sveta (Luthar 1996: 183).

Jowett in O'Donnellova (1992: 91– 94) pri posredovanju novic še natančneje izpostavljata vlogo televizije kot najpomembnejši element v komunikacijskem procesu v kriznih razmerah. Televizija ima namreč v okviru propagande največji vpliv v primerjavi z drugimi mediji

predvsem zato, ker ustvarja prostor navidezne realnosti, njene najpomembnejše prednosti pa so: da najboljše pričara realnost; da jo lahko obenem gleda več posameznikov, med katerimi pride do socialne interakcije; ter da so gledalci pasivni sprejemniki novic, običajno v napol budnem stanju, zaradi česar so močno podvrženi sugestiji (Pečjak 1995: 145–146). Seveda ne smemo zanemariti vloge tiska, ki ponuja podrobnejše posredovanje propagandnega sporočila, vendar njegovo vlogo (do neke mere tudi vlogo televizije) v veliki meri danes prevzema internet. S slednjim je namreč mogoča dvostranska komunikacija z zelo hitrim prenosom podatkov in povratnih informacij, zelo pomemben pa je tudi zato, ker nudi možnost poglobljene analize.

2. IDEOLOŠKI IN DRUŽBENOZGODOVINSKI OKVIR

Kot smo videli v modelu propagandnega procesa Jowetta in O'Donnellove, ki smo ga opisali v prejšnjem poglavju, nam je lahko analiza ideološkega in družbeno-zgodovinskega ozadja v temeljno pomoč pri ugotavljanju motivacije oziroma namena ameriške zunanjepolitične strategije za vojno v Iraku. Poleg tega bomo s pregledom zgodovinskega dogajanja poskušali osvetliti kontekst, ki je vplival na ameriško vodenje obravnavanih komunikacijskih dejavnosti, obravnavali pa bomo tudi identiteto in strukturo izvajalca propagande.

2.1. Ideologija in namen ameriške propagandne strategije za vojno v Iraku

Morgenthau (1995: 183) poudarja, da »medtem ko je vsaka politika nujno prizadevanje za moč, se ideologija vpleta le v tiste borbe za moč, ki so psihološko in moralno sprejemljive za igralce in njihovo občinstvo.« Lahko bi torej rekli, da je propaganda neizogibno ideološko obarvana.⁹ Propaganda namreč, tako Kecskemeti, nudi »občinstvu obširen pojmovni okvir za soočanje z družbeno in s politično realnostjo« (v Jowett in O'Donnell 1992: 213). Ideologija obsega koncepte o tem, kakšna je v resnici družba, v kateri živi posameznik. Namen propagande pa je, da občinstvo sprejme propagandistovo ideologijo. Za prepoznavanje le-te, se je zato treba osredotočiti na niz prepričanj, vrednot, stališč in vedenj kot tudi na način dojetanja in razmišljanja, o katerih obstaja soglasje do te mere, da predstavljajo norme, ki narekujejo, kaj je v družbi zaželeno in kaj ne (Ibid.).

Osnovne značilnosti vodenja ameriške zunanje politike bom v nadaljevanju predstavila s pomočjo realistične teorije¹⁰ o mednarodnih odnosih, saj ta še zmeraj prevladuje v pojasnjevanju svetovne politike. Ko govorimo o ideologiji zunanje politike, se tako torej po mnenju Benka pojavljajo zlasti štiri pojmi, »in sicer »ideje«, ki se v njej izražajo najpogosteje s poudarjanjem vrednot ter cilji in interesi, ki jim je zunanja politika namenjena« (1997: 223). Pri analiziranju zunanjepolitične dejavnosti neke države so pomemben vir

---

⁹»Značilnost vseh politik – tako notranjih kot mednarodnih – je, da se njihove osnovne manifestacije pogosto ne kažejo za tisto, kar v resnici so – manifestacije borbe za moč. Element moči kot neposredni cilj politike se raje pojasnjuje in opravičuje v etičnem, legalnem ali biološkem smislu. Se pravi, da je resnična narava politike prikrita z ideološkimi opravičili in racionalizacijami.« (Morgenthau 1995: 182)

¹⁰ V realistični šoli je moč osrednje sredstvo in pogoj za uresničitev nacionalnih ciljev. Naravo politike namreč določa borba za moč in stanje moči med političnimi enotami, s čimer postane boj med državami mednarodni. Realistična šola obenem poudarja, da je človekova narava le težko spremenljiva in da je človek hudoben ter hoče imeti moč (Simoniti 1995: 8–9). To je tudi prevladujoč pristop v zunanji politiki ZDA, kjer je najizrazitejši nacionalni interes varnost, glede na to, da je vpliv ZDA mogoče zaslediti skoraj povsod po svetu, pa varnostna problematika presega njihove meje.

prepoznavanja njenih ideoloških in materialnih vzrokov ravno izjave in sporočila predstavnikov te države. Zanimivost teh dokumentov leži v tem, kako odsevajo dogajanja v mednarodni skupnosti in kakšno mesto dajejo idejam, vrednotam, ciljem in interesom (Ibid.). Kot dodaja Benko (1997: 226), so »dolgoročni in srednjeročni cilji v zunanji politiki zapostavljeni v prid kratkoročnim rešitvam in kratkoročni uporabi, ki jih ne narekuje spoznanje o pomembnih prednostih, marveč o nujnih.«¹¹

Države oblikujejo svoje zunanjepolitične cilje tako na podlagi notranjega družbenopolitičnega okolja kot tudi faktorjev, ki določajo njihov položaj v mednarodni skupnosti. Upoštevajoč te dejavnike, države oblikujejo svojo zunanjepolitično strategijo, v kateri opredelijo uresničevanje splošnih in dolgoročnih ciljev, ki jih velikokrat opredelijo v doktrinah in načelih (Benko 1997: 239). Zato si bomo za boljše razumevanje motivov, ki so stali za odločitvijo ameriške administracije, da posreduje v Iraku, najprej pogledali prenovljeno Nacionalno varnostno strategijo ZDA¹², ki jo je Busheva administracija objavila septembra 2002.

Besedilo prenovljene ameriške strategije se začne s stališčem, da sta moč in vpliv ZDA v svetu tako velika kot še nikoli doslej in da ji ni podobne države. Pri tem si je Busheva administracija zadala nalogo, da bo ta »trenutek enopolarnosti« razširila, kolikor je to mogoče: »Delali bomo na tem, da bi ta trenutek vpliva prevedli v desetletja miru, blaginje in svobode.« (Ibid.) Kot povzema nova varnostna strategija, je eden od namenov za nadaljnje izvajanje ameriške globalne moči obramba pred novimi svetovnimi grožnjami, strategija pa obenem predvideva priložnost za uresničitev »ameriškega internacionalizma, ki naj bi odražal skupek ameriških vrednot in nacionalnih interesov.« Namen strategije je torej »pomagati svetu, da ne bo postal le varnejši, pač pa tudi boljši.« (Ibid.) Iz česar je razvidno, da so podlaga prizadevanju razširitve ameriškega vpliva po svetu obenem moralni in strateški imperativi (Donnelly 2003). Nova ameriška nacionalna strategija torej odločno zastavlja obsežno agendo za vodenje ameriške zunanje politike v naslednjem desetletju in naprej. Dokument predstavlja strateška izhodišča za izbiro načinov, s katerimi bi lahko ZDA uresničile svoje interese po svetu. Med njimi strategija zagovarja – mednarodnopravno

---

¹¹ Pomembnost ugotavljanja trenutne realnosti ponazarja tudi izjava študije US Foreign Policie iz leta 1963, ki je proučevala probleme v ameriški zunanji politiki. »Učinkovita zunanja politika je odvisna v prvi vrsti od zdrave ocene mednarodnih razmer. Razumevanje resničnega položaja je nujen pogoj, še pomembneje pa je anticipiranje tistega, kar prihaja.« (Benko 1997: 226)

¹² The National Security Strategy of the United States of America September 2002, www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf (9. 10. 2003)

gledano sporno – pravico do t. i. odvračilnih napadov (preemptive attacks)¹³ v soočanju s sodobnimi grožnjami.

Ta ideološki element je bilo mogoče prepoznati v govoru predsednika Busha v ameriški vojaški akademiji West Point junija 2002, ko je opozoril pred domnevno neposrednimi nevarnostmi držav, ki imajo orožje za množično uničevanje, pri čemer je poudaril, da je »/e/dina pot k varnosti pot dejavnosti« in da »/n/edejavnost ni možnost« (Rai 2002: 65). Mesec dni pozneje je znova opozoril na domnevne grožnje držav, ki razvijajo orožje za množično uničevanje z besedami: »Proti takim sovražnikom ne moremo mirno sedeti in upati na najboljše. Ignorirati to rastočo nevarnost pomeni, povabiti jo.« »Amerika se mora boriti proti tem hudim grožnjam še preden se popolnoma oblikujejo,« je še dodal (Ibid.).

Kljub temu da strategija temelji na predpostavki o izjemni moči ZDA, ta obenem nakazuje, da ZDA ne morejo doseči vseh svojih ciljev same, pač pa s pomočjo zaveznic (Hyde 2002). Hyde na tem mestu predlaga, da so najmočnejši in najbolj stalni zavezniki ZDA prav ljudje po svetu, pri čemer naj bi bila po njegovem javna diplomacija najprimernejše sredstvo za pridobitev njihove podpore. ZDA naj bi namreč doslej, tako Hyde, predvsem zaradi osredotočenosti na odnose s tujimi vladami in mednarodnimi organizacijami spregledale svoje najmočnejše zaveznike – ljudi po svetu –, kar, sodeč po izjemnem ameriškem globalnem vplivu, naj ne bi bilo presenetljivo. Nanašajoč se na prenovljeno strategijo, še Hyde opozarja na univerzalne vrednote, ki jih predstavljajo ZDA. V tej luči je bilo širjenje svobode pomemben element ameriške zunanje politike že od nekdaj, pri čemer pa ima lahko le-to dodaten namen, in sicer bi lahko bila želja po svobodi, ki jo ZDA delijo z drugimi, izjemno močno orožje pri soočanju z geopolitičnimi grožnjami (Ibid.).

2.2. Zgodovinski okvir

Za uspešnost propagande je treba propagandne dejavnosti prilagoditi časovnemu razpoloženju, v katerem propaganda poteka. Tako je pri analiziranju le-te nujno razumeti

---

¹³ Kot izpostavlja Crawfordova (2003), je Busheva administracija kmalu po 11. septembru 2001 začela enačiti samoobrambo države z odvračilnimi napadi. Država bi lahko izvedla legitimen odvračilni napad le, če bi bili izpolnjeni štiri nujni pogoji: (1) koncept take samoobrambe bi se moral ožje nanašati na neposredno grožnjo državnih suverenosti v okviru njenih meja, namesto da se opravičuje z obrambo nacionalnih interesov, ki obsegajo tudi ekonomske in politične cilje; (2) obstajati bi morali močni dokazi, da je vojna neizogibna in zelo verjetna v neposredni prihodnosti, za kar bi bili potrebni obveščevalni dokazi o sposobnosti uresničitve grožnje kot tudi namenu njene uresničitve v bližnji prihodnosti, sama zmožnost še namreč ni opravičilo; (3) obstajati bi morala verjetnost, da bi tak napad uspešno prispeval k zmanjšanju grožnje; (4) uporaba vojaške sile bi morala biti nujna, saj naj ne bi bilo več časa za učinkovitost nobenega drugega sredstva. Zaradi spornosti glede pravne upravičenosti takega napada med samimi pravnimi strokovnjaki in preobsežnosti teme pa v nadaljevanju tovrstni napadi ne bodo predmet našega posebnega zanimanja.

zgodovinski okvir, v katerem poteka propaganda. Analitik mora biti torej pozoren na dogodke in interpretacijo dogodkov, ki so jih organizirali propagandisti, pa tudi na razpoloženje, ki prevladuje med občinstvom (Jowett in O'Donnell 1992: 214). Poleg tega je pomembno razumeti zgodovinsko ozadje, vrednote, ki že dolgo prevladujejo v nekem okolju in mitologijo, ki je vpletena v propagando. Miti so namreč več kot le izmišljotine, so model za določeno družbeno akcijo, poudarjata Jowett in O'Donnellova (1992: 215).

Najpomembnejša dogodka na ameriškem zunanjepolitičnem prizorišču po 11. septembru sta bila zagotovo vojaška posredovanja v Afganistanu jeseni 2001 in Iraku spomladi 2003, ki skupaj označujeta opaznejši odmik od dolgoletne ameriške strategije na širšem Bližnjem vzhodu. Namesto strategije ohranjanja *statusa quo* brez t. i. neposrednega vpletanja (off-shore balancing)¹⁴, v okviru katerega so ZDA v minulih desetletjih poskušale ohraniti obstoječe razmere v regiji s podpiranjem nedemokratskih režimov, se je namreč ameriška velesila v 21. stoletju odločila, da bo tudi dejansko posredovala pri preoblikovanju političnih sistemov v arabskem in islamskem svetu (Donnelly 2004). Povod za spremembo ameriške strategije v regiji je bil nedvomno teroristični napad na ameriška tla 11. septembra 2001, medtem ko bi lahko vzrok za ameriški odmik od ohranjanja bližnjevzhodne politične ureditve iskali v tesni povezavi z dogodki leta 1979 (Ibid.). V tem letu se je namreč pospešil razpad stare bližnjevzhodne politične ureditve: na oblast se je začel vzpenjati Sadam Husein, islamska revolucija je z oblasti izpodrinila iranskega šaha, Sovjetska zveza pa je vdrla v Afganistan. Za ZDA so bili v tistem obdobju razvoji dogodkov v Iranu (nevarnost širjenja vpliva radikalnega islama) in Afganistanu (nevarnost širjenja sovjetskega komunizma) pomembnejši in nujnejši kot pojav novega diktatorja v Iraku, zato so se tudi s temi dogodki soočile na tradicionalno posreden način. Tako sta administraciji Ronalda Reagana in Georgea H. W. Busha takrat predvsem kot protiutež vzponu iranskih mul podprli Huseina (Donnelly 2004).¹⁵

Z nenadno iraško aneksijo Kuvajta leta 1990, ki je sovpadala s koncem obdobja hladne vojne, pa je prišlo do zasuka v ameriški politiki do Iraka. ZDA so takrat v kratkem času mobilizirale mednarodno koalicijo, ki je leta 1991 z mandatom Varnostnega sveta ZN (VS

---

¹⁴ ZDA so večji del zgodovine kot velesila še posebej pa v obdobju hladne vojne poskušale ohraniti tako politično organiziranost širšega Bližnjega vzhoda, kot so jo vzpostavili po 1. svetovni vojni. Temeljna značilnost tega obdobja je bila, da se je varnost pogojevalo s stabilnostjo, le-to pa s *statusom quo* v regiji. ZDA so tako brez neposrednega posredovanja v regiji uporabile svojo politično, gospodarsko in vojaško moč za podporo cele vrste lokalnih vlad, ne glede na njihovo politično legitimnost.

¹⁵ Ameriški predstavniki so v obdobju iransko-iraške vojne videli Bagdad kot branik pred militantnim šiitskim fundamentalizmom in padcem proameriških držav, kot sta Kuvajt in Savdska Arabija. Vse to pa je zadostovalo za preobrazbo Huseina v strateškega partnerja, ki sta mu administraciji Ronalda Reagana in Georgea H. W. Busha med drugim odobrili prodajo strupenih kemičnih snovi in smrtonosnih virusov (Rampton in Stauber 2003: 19–20).

ZN) v okviru operacije Puščavski vihar posredovala v Iraku. Vse resolucije VS ZN¹⁶ pred in med zalivsko vojno so sicer odobrile uporabo sile z namenom, da mednarodna koalicija odstrani iraške sile iz Kuvajta in vzpostavi mednarodni mir in varnost. Tudi namestitve ameriških, britanskih in francoskih sil na severu Iraka aprila 1991 je potekala znotraj tega mandata. VS ZN je namreč v resoluciji 688 ugotovil, da posledice iraške represivne politike nad iraškimi Kurdi in Šiiti ogrožajo mednarodni mir in varnost zaradi begunskega vala preko iraško-turške meje (Østerud v Heiberg 1995: 28–29). Torej varovanje človekovih pravic kot razlog ni bilo povsem enoznačno, saj je bila primarna obrazložitev VS ZN ogrožanje mednarodne varnosti. Obdobje obeh naslednjih administracij Billa Clintona je nato zaznamovala predvsem politika zadrževanja s sankcijami ZN nad Irakom.

Administracija Georgea W. Busha je za razliko od devetdesetih letih minulega stoletja, ko so ZDA svojo obsežno vojaško prisotnost v Perzijskem zalivu opravičevale v imenu ohranitve regionalnega *statusa quo*, ki je nastal po zalivski vojni leta 1991, tako formulacijo odločno zavrnila (Donnelly 2004). Tako je v tej luči predsednik Bush večino govora o položaju v državi januarja 2003 namenil grožnji iraškega orožja za množično uničevanje. S prepričevanjem in pritiski glede iraške grožnje se je na začetku leta 2003 sicer trudila tudi ameriška diplomacija, kar je bilo najbolj vidno v govoru državnega sekretarja Colina Powella 5. februarja v VS ZN.¹⁷

V diplomatskem procesu v VS ZN pa je postajalo – kljub začetnemu uspehu jeseni 2002 soglasno sprejete resolucije 1441, ki je ugotovila, da je Irak kršil prejšnje resolucije VS ZN, in obljubila »resne posledice« za Irak, če ta ne bo hitro uresničil zahtev – vse bolj jasno, da je miroljubno sredstvo inšpekcij orožja za rešitev iraške krize za ZDA drugotnega pomena. Tako je postalo z vsakim naslednjim poročanjem mednarodnih inšpektorjev v VS ZN o stanju iraškega orožja osrednje vprašanje, ki si ga je zastavljalo javno mnenje po svetu, ameriška odločenost za enostransko posredovanje v Iraku brez mandata ZN (Donnelly 2003).¹⁸

---

¹⁶ Prvič po koncu hladne vojne, ki jo je na mednarodni ravni označevala neučinkovitost VS ZN zaradi blokiranja vseh pomembnejših odločitev predvsem s strani ZDA in Sovjetske zveze, je namreč delovalo načelo kolektivne varnosti.

¹⁷ Ujetost v neskončno razpravo o inšpekcijah orožja, je administracija nato pred VS ZN poslala državnega sekretarja Colina Powella, ki je hotel ohraniti upanje za oblikovanje vojne koalicije tradicionalnih Zahodnih zaveznic. Njegov govor 5. februarja pred VS ZN je bila dramatična predstava s satelitskimi posnetki, prestreženimi sporočili iraškega vojaškega radija in informacij, ki so jih posredovali iraški defektorji. Ne samo da je Powell trdil, da se Irak ni razorožil, pač pa je celo zagovarjal trditev, da so dokazi o povezavi Huseina s terorističnimi organizacijami znatni in se večajo. Dramatična prizadevanja Powella pa so se izkazala za neuspešna takoj, ko so ostali člani VS ZN izrazili svoje dvome v ameriške argumente in nadaljevali z nasprotovanjem ameriški politiki do Iraka (Donnelly 2003).

¹⁸ Za prizadevanji ZDA in Velike Britanije za pridobitev mandata VS naj bi bilo več, kot le urejanje iraškega vprašanja, poudarja Rubin (2003). Nasprotniki predloga ameriške in britanske druge resolucije za posredovanje v

Nadaljnje nameščanje ameriških in britanskih sil v Perzijskem zalivu je samo še dodatno potrjevalo pričakovanja, da bosta ameriški in britanski zaveznici kljub nasprotovanju večine sveta sprožili vojno v Iraku. ZDA sicer, z izjemo t. i. Vilniuške skupine, ki so jo sestavljale države kandidatke za vstop v zvezo NATO, Španije in tradicionalnih zaveznic, kot je Velika Britanija, ni uspelo pridobiti potrebne večine v VS ZN za odobritev vojne, zato so 17. marca 2003 tudi umaknile nov predlog resolucije za začetek vojne. Še posebej izrazite nasprotnice ameriške politike so bile Francija, ki je celo napovedala veto v primeru glasovanja v VS ZN, Rusija in Nemčija, ki so se najglasneje zavzemale za to, da bi bilo treba najprej izkoristiti vse obstoječe možnosti mirnega reševanja krize.

ZDA so kljub izostanku odobritve VS ZN z napadom na Bagdad 20. marca 2003 sprožile vojno. Zavezniška vojaška operacija je bila na samem začetku hitra in uspešna, kljub temu da jim takoj ni uspelo ujeti iraškega voditelja Sadama Huseina. Uspešnemu začetku vojne pa je sledilo množično ropanje po iraških ulicah, ki je obenem nakazalo, da se ZDA niso ustrezno pripravile na urejanje razmer v povojnem Iraku. Bush je nato že 1. maja razglasil zmago in konec večjih spopadov, a so paravojaške enote kmalu začele s krvavimi napadi na zavezniške vojake.¹⁹ Ameriške utemeljitve razlogov za vojno se sicer še do danes niso potrdile, saj niti njihovi preiskovalci, tako kot prej inšpektorji ZN, doslej niso odkrili sledi jedrskega, biološkega in kemičnega orožja.

2.3. Identifikacija propagandista

Identiteto vira propagande je včasih težje včasih lažje odkriti. Občasno mora namreč propagandist za dosego zastavljenih ciljev svojo identiteto oz. identiteto institucije, v imenu katere izvaja propagando, prikriti. Vir propagande je torej lahko neka institucija s propagandistom kot svojim voditeljem ali agentom (Jowett in O'Donnell 1992: 215). Identiteto vira pa je mogoče odkriti na podlagi posredovane ideologije, namenov in konteksta sporočil.

Jowett in O'Donnellova glede na sam vir propagandista razlikujeta vrsto propagande, kjer igra pomembno vlogo tudi natančnost informacij. Pri tem ločujeta: *belo propagando*, ki prihaja od natančno definirane vira, informacije pa naj bi bile točne, saj si propagandist

---

Iraku so bili namreč prepričani, da se borijo proti novi politiki Bele hiše, ki naj bi po njihovem prepričanju z ogrožala obstoječi mednarodni red, saj bi lahko zagovarjanje pravice do odvračilnega napada povzročilo kaotične razmere med državami. Skupaj z javnim mnenjem po svetu so si začeli postavljati vprašanja, če je Irak le prvi v celi vrsti odvračilnih napadov, kdo odloča, kdaj obstoječa grožnja opravičuje tak napad, in kaj se bo zgodilo, če s takimi napadi začnejo tudi druge države.

¹⁹ STA, Letni pregled dogodkov po svetu 2003, <http://www.sta.si/vest.php?id=785969> (3. 5. 2004)

prizadeva oblikovati vtis verodostojnosti pri ciljni publiki; *sivo propagando*, kjer je vir lahko ali pa tudi ni natančno definiran, natančnost informacij pa je negotova, pri čemer cilj ni več informirati nasprotno stran, pač pa prepričati; in *črno propagando*, kjer je pravi vir skrit, propagando pa se pripisuje napačnemu viru, ki širi lažne informacije (Jowett in O'Donnell 1992: 8-13). Kot črno propagando se običajno obravnava tudi načelo uporabe *dezinformacije*, saj gre tudi tukaj za prikrit vir in uporabo napačnih informacij. Dezinformacijo namreč sestavljajo napačni, nepopolni ali zavajajoči podatki, namenjeni ciljni publiki, in so oblikovani z namenom, da bi oslabili nasprotnika, kar se običajno dogaja z novinarsko vestjo (Ibid.). Za manipulativno obliko propagande gre torej samo v primeru črne propagande in/ali dezinformacije.²⁰

Kot bomo videli v analizi posameznih primerov v nadaljevanju, so bile v izvajanju ameriške javne diplomacije v zvezi z iraško vojno prisotne vse omenjene oblike propagandnega komuniciranja. Med temi sta sicer prevladovali siva in črna propaganda, kar je bilo še posebej opazno v argumentiranju nevarnosti domnevnega iraškega orožja za množično uničevanje.

2.4. Struktura propagandne organizacije

Uspešna propagandna kampanja je rezultat močne in centralizirane institucije, ki sprejema odločitve in s konsistentnostjo oblikuje sporočila, ki jih posreduje preko svoje strukture. Vodstvo take institucije je zaradi tega oblikovano po hierarhičnem načelu. Obenem struktura vključuje naznanitev posameznih ciljev in izbiro ustreznih sredstev za njihovo uresničenje, predvsem medijev. Slednji so še posebej pomembni za analizo propagande, saj so običajno pod nadzorom ali celo v lasti vira propagande. (Jowett in O'Donnell 1992: 216). Zaradi nadzora nad zaželeno interpretacijo dogodkov, o kateri bi si lahko sicer vsak posameznik ustvaril svoje mnenje, mora biti propagandist sposoben nadzirati komunikacijske kanale. Za zmanjšanje števila možnih interpretacij dogodkov bi moral propagandist obenem zmanjšati število razpoložljivih virov informacij (Malešič v Mlačnik 2002: 27).

Za izvajanje ameriške zunanje politike je pod vodstvom državnega sekretarja zadolženo Ministrstvo za zunanje zadeve oziroma State Department, v okviru katerega je za javno diplomacijo pristojen Urad za javno diplomacijo in javne zadeve (Bureau for Public

---

²⁰ Kot dodatno dimenzijo propagande Doob (1948) (v Jowett in O'Donnell 1992: 15–16) definira t. i. *subpropagando*, kjer je propagandistova naloga razširjanje neznane doktrine, za katero je potrebno določeno obdobje za oblikovanje miselnega okvira v publiki, da bi sprejela sicer nesprejemljivo doktrino.

Diplomacy and Public Affairs).²¹ V tega so leta 1999 ob spoznanju pomembnosti javne diplomacije integrirali tudi dotlej neodvisno Ameriško agencijo za informiranje (United States Information Agency - USIA), ki je od ustanovitve leta 1953 veljala za osrednji vladni instrument izvajanja javne diplomacije. Seveda so tukaj še diplomatska veleposlaništva po svetu, ki imajo neposreden stik z javnostmi, na katere se ZDA obračajo v okviru svoje javne diplomacije (Gruban 2002: 48–49).

Bela hiša je v okoliščinah, ki so nastale zaradi 11. septembra, julija 2002 ustanovila Urad za globalne komunikacije (Office of Global Communications), z namenom »koordinirati sporočila zunanje politike administracije in nadzirati vtise o ZDA v tujini« (Rampton in Stauber 2003: 38). Omenjeni urad temelji na izkušnjah Koalicijskih informacijskih centrov (Coalition Information Centers), ki so delovali med posredovanjem v Afganistanu z nalogo usklajevanja informiranja predvsem zaradi različnih časovnih pasov (Miller 2003: 80-81). Naloga Urada, ki deluje tudi na globalni ravni v usklajevanju informacij z Veliko Britanijo, je, da oblikuje temo dneva, s katero nato seznanijo vse elemente ameriške administracije kot tudi predstavništvo za odnose z javnostmi britanske vlade. Urad za globalne komunikacije tako dnevno tem državnim predstavnikom pošlje elektronski uradni list z imenom Globalni kurir (Global Messenger), ki vsebuje izhodiščne točke in že pripravljene fraze. Tako je na primer civilno in vojaško osebje dobilo navodila, naj imenujejo napad na Irak »osvobodilna vojna.« (Ibid.)

Poleg tega je na dan prišlo poročilo, ki razkriva, da je tudi Pentagon načrtoval posebne komunikacijske dejavnosti, in sicer naj bi z ustanovitvijo Urada za strateški vpliv (Office of Strategic Influence) tujim novinarjem posredoval dezinformacije, da bi tako vplival na tuje javnosti. Iz bojazni pred dodatno izgubo verodostojnosti zaradi očitnih manipulativnih namenov je Bela hiša omenjeni Urad tudi zelo hitro razpustila. Več prostora pomenu te pobude Pentagona pa bomo posvetili v nadaljnjih poglavjih diplomskega dela.

Seveda so nepogrešljivi del v ameriški propagandni strukturi odigrali ameriški mediji, kljub temu da sicer niso neposredno pod nadzorom in v lasti države. »Ne glede na to, pa so vsi deli državnega aparata, ki mu je skupna ideologija in pogled na svet, njihova integracija v ta aparat pa je bila pospešena s postopno centralizacijo in intenzivirano komercializacijo

---

²¹ Poleg tega obstaja še Urad za mednarodno radiotelevizijo (International Broadcasting Bureau), ki nadzoruje delovanje Radia Glas Amerike (Voice of America), Radio in TV Marti, WorldNet Television ter dveh neprofitnih radijskih postaj Radio Svobodna Evropa in Radio Svobodna Azija (Gruban 2002: 48). Za izvajanje dejavnosti javne diplomacije v tujini se osrednjo vlogo pripisuje Oddelku za medije in javne zadeve (Public and Press Affairs Section), ki ga vodi odgovorni uslužbenec za javne zadeve (Public Affairs Officer). Naloge tega so informacijske, medijske, kulturne in izobraževalne aktivnosti (Ibid.).

medijev, njihovega nadzora s strani vse ožje elite in njihovega velikega zanašanja na vlado kot vir informacij,« poudarja Herman (v Miller 2003: 176).

3. CILJNE JAVNOSTI

V nadaljevanju analize propagande se je treba osredotočiti tudi na ciljno občinstvo, ki mu je namenjeno propagandno sporočilo. Pri oblikovanju sporočila mora propagandist upoštevati sociološke in psihološke lastnosti ljudi, njihove vrednote, stališča, norme, tradicijo in podobno. Propaganda bo namreč uspešna le, če bo prilagojena lastnostim ciljnega občinstva, saj le-to bolje sprejme sporočilo, če ima občutek, da so sporočila prišla iz njega samega. Propagandist izbere ciljno občinstvo predvsem zaradi njegove potencialne učinkovitosti. Kot pojasnjujeta Jowett in O'Donnellova je propagandno sporočilo usmerjeno na tisto občinstvo, od katerega bi imel propagandist največjo korist, če bi se le-to tudi ustrezno odzvalo na sporočilo (1992: 218). Pri tem lahko gre za množično občinstvo ali pa na manjše skupine prebivalstva, interesne skupine, dele politične ali kulturne elite, mnenjske voditelje in posameznike.

Vse slabšemu mnenju o ZDA v arabskem in islamskem svetu je sledila intenzivna ameriška iniciativa v okviru javne diplomacije, ki je bila usmerjena prav na to regijo. Kot meni Lynch (2003) je namreč »/r/esno upoštevanje arabskega javnega mnenja ključno za uspešnost strategije aktualne ameriške administracije, ki povezuje varnost ZDA z demokratično in liberalno spremembo regije.« V nadaljevanju poglavja bom torej posvetila večji del pozornosti arabskim in islamskim javnostim, opredelila pa bom tudi druge javnosti po svetu, zlasti evropske, v odnosu do katere je bil cilj ameriške javne diplomacije pridobiti čim širše zavezništvo za vojno v Iraku.

3.1. Javno mnenje v arabskem in islamskem svetu

Kljub izjemnemu javnemu izkazovanju naklonjenosti do ZDA po 11. septembru je v zadnjih letih po svetu raslo nezadovoljstvo do zunanjepolitičnih dejavnosti ZDA. To nezadovoljstvo je naraslo v najrazličnejših državah, in sicer med dolgoletnimi zaveznicami zveze NATO²², državah v razvoju, vzhodnoevropskih državah, še posebej pa v arabskih in islamskih družbah.

---

²² Slednje je tik pred začetkom vojne v Iraku 18. marca 2003 pokazala tudi javnomnenjska raziskava, ki jo je izvedel Pew Research Center for the People and the Press. Raziskava je pokazala zaskrbljujoče statistike celo v dolgoletnih ameriških zaveznicah. Od začetka leta 2002 je tako odstotek francoskega prebivalstva, ki je bilo naklonjeno ZDA, padel s 63 na 31. Podobno v Italiji, kjer je odstotek padel s 70 na 34; v Rusiji z 61 na 28; v Turčiji s 30 na 12; celo v Veliki Britaniji je odstotek ZDA naklonjenega prebivalstva padel s 75 na 48 (v Rampton in Stauber 2003: 6).

Javnomnenjski inštitut Pew Research Center for the People and the Press je decembra 2002 objavil rezultate javnomnenjske raziskave²³, ki je pokazala velike negativne trende glede ameriškega imidža v vseh islamskih državah, zajetih v raziskavo (Rampton in Stauber 2003: 34). Medtem ko raste kritičnost do ameriške družbe, je omenjena raziskava pokazala, da večina v 35 od 44 držav, kjer so izvedli anketo, ZDA in njihove državljane še vedno ocenjuje pozitivno. Resnično nasprotovanje, če ne že sovraštvo do ZDA, naj bi bilo značilno za islamske države na Bližnjem vzhodu in v Osrednji Aziji, območju, kjer danes potekajo največji konflikti. Raziskava je še pokazala, da so največje težave, s katerimi se v tujini soočajo ZDA, ravno njihova slaba podoba v islamskem svetu, še posebej na konfliktnem območju Bližnjega vzhoda. Pri tem naj bi bilo, sodeč po omenjeni raziskavi, razloge za nenaklonjenost do ZDA treba iskati v njihovi (nenačelni) politiki do Bližnjega vzhoda, in sicer v podpori Izraela (Kohut 2003).

Tako kot drugod po svetu so torej tudi v islamskem svetu mnenja o ZDA zapletena in nasprotujoča ob enem. Islamske javnosti namreč hkrati pozdravljajo in zavračajo ameriški globalni vpliv, pri čemer so ZDA cenjene predvsem zaradi svojih tehnoloških dosežkov, mnogim pa je všeč ameriška pop kultura. Kljub različnim mnenjem glede ameriškega vpliva, med njimi prevladuje neke vrste konsenz, da ne marajo širjenja »amerikanizma«. V splošnem ima večina skoraj v vseh državah bližnjevzhodne regije, ki so bile vključene v raziskavo, negativno mnenje o širjenju ameriških idej in običajev (Ibid.)

Zanimivo pa je bilo prevladujoče mnenje v ameriških javnih razpravah o politiki do Iraka v obdobju pred samim začetkom vojne, in sicer da se ni treba preveč ukvarjati z javnim mnenjem prebivalstva arabskega in islamskega sveta ali celo z njihovimi vladami, ki so v večini nasprotovale iraški vojni. Kot je pojasnil Telhami (2002), je »/l/ogika tega argumenta ta, da je v nedemokratičnih režimih manj verjetno, da bi javno mnenje lahko spremenilo dokončna preračunavanja vlad ter da tem vladam ne bo preostalo nič drugega, kot skočiti na stran ZDA, saj naj si ne bi mogle privoščiti ostati na strani poražencev.«

Na tem mestu je treba pojasniti, da so bile sicer te vlade v času zalivske vojne leta 1991 zagotovo uspešne pri omejevanju vpliva javnega mnenja, vendar pa sta tako zamera do ZDA kot tudi naklonjenost Iraku na javni ravni danes večji kot leta 1991. Poleg tega je vladni nadzor bolj omejen, vsaj na področju pretoka informacij, tako da so vlade manj vplivne pri

---

²³ Raziskavo, ki je decembra 2002 izšla pod naslovom *Kaj si misli svet v letu 2002*, so izvedli v okviru projekta Pew Global Attitudes med 38.000 ljudmi v 44 državah. Prevladujoče stališče med prebivalstvom bližnjevzhodne regije je bilo, da se ZDA ne ozirajo na interese njihovih držav pri odločanju o svoji zunanji politiki. To stališče je prevladovalo tako v Turčiji s 74 odstotki, zaveznici zveze NATO, kot v Libanonu s 77 odstotki. Raziskava Pew je celo ugotovila, da je bila večina držav, zajetih v raziskavo, prepričana, da je namen ameriške politike povečati prepad med bogatimi in revnimi državami.

oblikovanju javnega mnenja kot v preteklosti. Osrednji akterji v bližnjevzhodni politiki pa kljub temu še naprej ostajajo države, kot je to značilno za preostali svet.²⁴

»Nobena država ne more popolnoma prezreti javnega mnenja v obdobju informacijske revolucije. Tako je bila zagotovo ena od glavnih ovir za pridobitev podpore arabskih vlad za vojno v Iraku javni pritisk. Večina javnosti v arabskem svetu je bila namreč na splošno naklonjena iraškim naporom; za razliko od leta 1991 so videle Irak kot žrtev in ne kot agresorja,« meni Telhami (2002).²⁵ Razlog za nasprotovanje voditeljev iraških sosed in drugih v regiji vojni v Iraku je bilo mogoče iskati predvsem v bojazni pred morebitnim razpadom Iraka ali dolgoročno nestabilnostjo, ki bi izvirala iz Iraka, ter pred morebitno ameriško vojaško in politično prevlado nad Irakom na način, ki bi spremenil strateške razmere v njihovo izgubo. Oblasti v regiji so se namreč v splošnem zavzemale za to, da bi Iraku preprečile postati jedrska sila, vendar pa nekatere obenem skrbi izjemna ameriška moč v regiji, še posebej v primeru trajajoče ameriške prisotnosti v Iraku (Ibid.).

Ne glede na to, za večino držav v regiji Irak ni predstavljal resne grožnje z vojno, ki bi lahko v temeljih spremenila regionalno okolje in jih postavila pred težke notranje in zunanje odločitve. V nasprotju s tem večina držav v regiji, kljub sicer različnim interesom glede Iraka, dojema ameriško politiko do Iraka kot politiko, ki jo narekujejo bodisi domača politika bodisi strateški načrti za uveljavitev ameriške prevlade, zaradi česar v njej ne vidijo dobronamernosti.

Enega od razlogov za padajočo podporo ZDA je zagotovo mogoče iskati v ameriški vojni proti terorizmu, ki je doživela svoj višek z vojaškim posredovanjem v Iraku pod vodstvom ZDA. Irak je namreč poleg palestinskega vprašanja mnoga leta igral pomembno vlogo v kolektivni zavesti Arabcev. Poleg tega je prevladovalo globoko zakoreninjeno prepričanje, da

---

²⁴ Danes prevladuje v regiji občutek izjemnega nezaupanja, ne samo do ZDA, pač pa tudi do drugih držav in mednarodnih organizacij, kar spremlja občutek ponižanja regije glede nesposobnosti javnosti, da bi vplivala na kakršne koli spremembe, bodisi notranje bodisi zunanje. Kot posledica vsega tega, tako Telhami (2002), pa so nekateri našli navdih v skrajnih gibanjih, sicer idealnih za vzgojo teroristov.

²⁵ Kot pojasnjuje Telhami, večina v regiji ne razume, da so resolucije ZN osnova politike, da bi Iraku preprečili pridobitev orožja za množično uničevanje. Namesto tega gledajo na tako politiko kot strategijo, katere namen je preprečiti pridobitev orožja za množično uničevanje zgolj arabskim državam. Tisti, ki pa razumejo pomen resolucij ZN, zastavljajo vprašanja o »dvojnih standardih« pri njihovem oblikovanju, pri čemer se v glavnem nanašajo na primere v zvezi z izraelsko-palestinskim konfliktom. Obenem pa sprašujejo, zakaj bi morale dokončno odločitev glede odobritve posredovanja v Irak sprejeti ZDA in ne ZN. Poleg tega si nekateri morda celo želijo, da bi katera arabska država posedovala to zastraševalno orožje, četudi v rokah Sadama Huseina, a jih večina ne verjame, da je to sploh mogoče, saj je Irak v njihovih očeh nemočen. Namesto tega naj bi bila celotna osredotočenost nanj taktična, predvsem z namenom, da bi opravičili morebitno vojno. To je postalo še bolj očitno v zadnjih mesecih pred samim začetkom vojne z rastočo zamero arabske javnosti do ameriške politike, saj naj bi imele ZDA po njihovem mnenju prevlado nad odločitvami v ZN. Poudariti pa je treba tudi empatijo arabskega sveta s trpečim iraškim prebivalstvom in prevladujoče mnenje, da so za to trpljenje odgovorne predvsem sankcije ZN in ne iraški režim.

so predvsem ZDA odgovorne za množično humanitarno trpljenje iraškega prebivalstva, zaradi česar je večina arabskega prebivalstva ostala v dvomih do nenadne javne zaskrbljenosti Američanov za njihovo »osvoboditev« (Lynch 2003). Kljub temu pa arabsko javno mnenje do zadnje iraške vojne ni bilo vnaprej določeno, saj so se Arabci dolgo razlikovali v svojih pogledih na Sadama Huseina. Tako bi bilo mogoče sklepati, da bi bolj iskrena ameriška diplomacija lahko ustvarila večjo mednarodno podporo v kampanji proti Huseinu, tudi v arabskem svetu. »Namesto tega se je ameriška javna diplomacija zanašala na to, da bo pridobila arabsko javno mnenje s hitro ameriško vojaško zmago v Iraku ob spremstvu prizorov Iračanov, ki hvaležno pozdravljajo ameriške sile kot osvoboditelje« (Ibid.).

»Pa vendar je namen javne diplomacije ravno pridobivanje podpore za svojo zunanjo politiko, tudi nepriljubljeno, in to celo med skeptičnimi tujimi javnostmi. Za učinkovitost javne diplomacije je namreč pomembno, da deluje tudi v času konflikta, ko je podpora še pomembnejša,« meni Zaharna (2003). Drugo razlago za nezaupanje do ZDA v regiji je mogoče iskati v ameriški neverodostojnosti zaradi neusklajenosti izjav ameriške javne diplomacije s končnimi dejanji ameriške zunanje politike, kar lahko ogrozi še tako dobro kampanjo (Ibid.).

Težav zaradi hitrosti, s katero so se protiameriška stališča širila v vseh družbenih skupinah v regiji – vključno z izobraženimi, na Zahod naravnanimi arabskimi liberalci – ni moč pripisati le kulturnim razlikam in ameriškemu enostranskemu pristopu k izraelsko-palestinskemu konfliktu. Po mnenju Lyncha (2003) je bil »/m/orða še pomembnejši od vsebine politike Busheve administracije prav grob način uresničevanja teh politik, ki ni imel veliko posluha za nasprotno stran. Tako mora biti prvi korak za izboljšanje naravnosti do ZDA ugotovitev, kako učinkovito nagovoriti Arabce in Muslimane.«

3.2. Druge javnosti po svetu

ZDA so v odzivu na 11. september z utemeljitvijo pravice do samoobrambe vzpostavile zgodovinsko koalicijo za prevrnitev talibanskega režima v Afganistanu in uničenje mednarodne teroristične organizacije Al Kaida. Osemnajst mesecev pozneje je šla Busheva administracija znova v vojno, tokrat z namenom odstraniti režim Sadama Huseina.

V tem primeru je večina držav, ki so podprle ZDA v Afganistanu, odločno nasprotovala vojni, saj po njihovem mnenju vojna, katere namen je sprememba režima neke države, ni imela mednarodnopravne podlage, poleg tega pa so izostali dokazi o neposrednosti grožnje Huseinovega režima. Tako je bil cilj ameriške javne diplomacije poleg pridobitve naklonjenosti arabske in islamske javnosti pridobiti čim širšo javno podporo drugih držav po

svetu, saj je bila od te bolj kot sam vpliv na odločitev njihovih voditeljev, naj podprejo vojno, odvisna zagotovitev njihove vojaške pomoči pri stabilizaciji povojnega Iraka.

Izgledalo je, kot da se je Busheva administracija vsaj na začetku iraške kampanje zavedala pomembnosti zagotovitve legitimne podpore za posredovanje v Iraku, ko ji je jeseni 2002 v VS z resolucijo 1441 uspelo združiti svet okoli zahteve po razorožitvi Iraka (Rubin 2003). Vendar pa Washingtonu kljub mesecem mednarodne razprave in dejavnosti tako klasične kot javne diplomacije ni uspelo pridobiti podpore za svojo politiko do Iraka pred dejanskim začetkom vojne.²⁶

Eden od razlogov za nezaupanje, predvsem s strani evropskih oblasti in njihovega prebivalstva, je mogoče iskati v prezirljivem odnosu Busheve administracije do mednarodnih sporazumov (Ibid.).²⁷ Evropejci namreč zlasti z izkušnjo Evropske unije zelo veliko pozornosti namenjajo predvsem pogodbam. Eden osrednjih razlogov za evropsko nezaupanje do ameriške kampanje v Iraku pa je bilo dozdevanje, da se bodo ZDA odločile za vojno, ne glede na odzive takratnega iraškega voditelja Huseina na zahteve VS. Kopičenje ameriških in britanskih vojakov v Perzijskem zalivu je namreč vse bolj potrjevalo pričakovanja, da bo koalicija, ne glede na izid pogajanj v VS in širokemu javnemu nasprotovanju večine sveta, začela vojno v Iraku.

Glede na to, da je bila iraška kriza zaradi svojih mednarodno-varnostnih razsežnosti več mesecev osrednja tema vseh medijev po svetu, je stališče do iraške vojne javno izrazilo tudi prebivalstvo po svetu. To se je ves čas poteka do same vojne udeleževalo množičnih protivojnih demonstracij, ki so dobile globalne razsežnosti, saj so se istočasno odvijale v vseh večjih prestolnicah sveta. Širšemu svetovnemu javnemu mnenju oziroma njegovi manifestaciji skozi globalne demonstracije pa bomo več pozornosti posvetili v nadaljevanju, ko bomo analizirali odzive javnega mnenja na ameriško kampanjo za vojno v Iraku.

---

²⁶ VB in Španija sta sicer ostali tesni zaveznici ZDA kot večina držav Srednje in Vzhodne Evrope. Vendar pa so bile te države, kot tudi Avstralija, na ameriški strani že od vsega začetka.

²⁷ Busheva administracija je namreč na začetku svojega mandata napovedala »vojno« vsem pomembnim mednarodnim pogodbam. Najprej je zavrnila Kjotski protokol o globalnem segrevanju iz leta 1997, ki ga je podpisalo 178 drugih držav; potem je napovedala, da zavrača osnutek protokola, namenjenega krepitvi Konvencije o biološkem orožju. Podobno, ko je bilo treba implementirati Konvencijo o kemičnem orožju, je senat sicer sprejel potrebno zakonodajo, a s pridržki, čeprav pogodba izrecno prepoveduje dodajanje kakih pogojev. In sicer so ti pridržki ameriškemu predsedniku omogočili, da lahko zavrne nepričakovane mednarodne inšpekcije, prepoveduje, da bi vzorce za analizo, ki so jih nabrali med preverjanjem, odnesli iz države, omejuje število industrijskih poslopij, ki bi morale objaviti svoje dejavnosti s kemikalijami, ki bi se jih sicer lahko uporabilo za izdelavo vojaških kemičnih agentov (Rubin 2003, Rai 2002: 69–70).

4. MEDIJSKE TEHNIKE V KRIZNIH SITUACIJAH

Mediji so že od nekdaj zelo pomembni v času vojne, s porastom njihove dostopnosti in učinkovitosti v informacijski dobi pa je njihova vloga v konfliktih pridobila še dodatno vrednost. Kot poudarja Rai (2000), imajo mediji poseben odnos do konfliktnih situacij predvsem iz dveh razlogov. Eden od teh je, da konflikti medijem prinašajo visoko gledanost, drugi pa, da so konflikti izjemno pomembni za javnost prav zaradi varnostnih razlogov. Poleg tega je treba poudariti, da je narasla tudi prefinjena manipulacija medijev s strani obeh udeležencev vojne, ki poskušata čim bolj izkoristiti medije za uresničitev lastnih interesov, zaradi česar so mediji deležni močnega pritiska v najrazličnejših oblikah (Ibid.).

Revolucionarne spremembe na področju komunikacijskih in informacijskih tehnologij so bistveno spremenile pomen moči v sodobni svetovni politiki. Ravno vtis in zmožnost države ali voditelja, da nadzoruje pretok informacij in ne zgolj vojaške in gospodarske moči države, pomaga pri določanju statusa države v mednarodni skupnosti. Soodvisnost sprememb v notranjih in zunanjih politikah posameznih držav ter v množičnih komunikacijah je tako razširila vlogo medijev tudi v diplomaciji (Knights 2003). Zato bomo kljub množici medijskih sporočil, ki sem jih imela na razpolago za analizo, v nadaljevanju poglavja obravnavali le nekaj najbolj ilustrativnih in najbolj vplivnih primerov medijskih tehnik, ki so jih za uresničitev ameriških interesov uporabili snovalci ameriške javne diplomacije.

4.1. Oglaševanje znamke Amerika (Branding America)

Vse večji trend v pridobivanju naklonjenosti tujih javnosti s političnim ustvarjanjem imidža je po navedbah Manheima (1994) mogoče opaziti tudi v tem, da najemajo državni aparati svetovalne agencije za odnose z javnostmi (v Gruban 2002: 30). Tako je v borbi za naklonjenost ljudi v arabskem in islamskem svetu Bela hiša kmalu po 11. septembru na položaj podsekretarke za javno diplomacijo in javne zadeve v State Departmentu imenovala eno vodilnih strokovnjakinj za oglaševanje Charlotte Beers²⁸. Ta je potem, ko so številne javnomnenjske raziskave pokazale veliko negativno naravnost tujih javnosti do ZDA, predvsem arabskih, ugotavljala, da je takšen imidž ZDA treba nujno izboljšati, saj lahko pripelje do konfliktov, ki bi lahko predstavljali grožnjo tako ameriški kot mednarodni varnosti²⁹.

---

²⁸ Beersova je pred upokojitvijo leta 2000 sicer zasedala vodilna mesta na dveh vodilnih oglaševalskih agencijah na svetu – J. Walter Thompson in Ogilvy&Mather.

²⁹ <http://www.stae.gov/r/us/9778.htm> (12. 6. 2002)

State Department je nato povečal sredstva za javno diplomacijo, v okviru katere so uporabili mnoge nove metode za komuniciranje z arabskim in islamskim svetom. Kot povzema Grubanova (2002: 50), so izdali publikacijo *The Network of Terrorism*, elektronske pamflete »Muslim Life in America«, številne spletne strani, radijski program Radio Sawa ... Osrednjega pomena v komunikacijski strategiji Beersove pa so bili oglaševalski ukrepi, za katere je State Department samo oktobra 2002, ko je Busheva administracija začela z aktivnejšo kampanjo za vojno v Iraku, potrošil 15 milijonov dolarjev, in sicer za oglaševalsko kampanjo z imenom »Skupne vrednote« (Snow in Miller 2003: 58). V oglasih so nastopali predvsem ljudje arabskega izvora, ki jim je kot prebivalcem ZDA, utemeljenih na skupnih vrednotah tolerance in demokracije, uspelo združiti vrednote tako islamskega kot ameriškega sveta. Težava teh oglasov pa je bila v tem, da se, tako kot večina kampanje Beersove, ti niso dotikali ključnih tem, ki so v arabskem in islamskem svetu predmet zamer do ZDA, namreč izraelsko-palestinski konflikt in zgodovina ameriških posredovanj v regiji (Rampton in Stauber 2003: 31). Kampanja je zato tudi propadla, saj so oglasi naleteli na slab odziv občinstva v redkih islamskih državah, kjer so jih predvajali na njihovih televizijskih postajah, poleg tega pa države, kot je Egipt, State Departmentu niso dale dovoljenja za njihovo predvajanje na državnih televizijah (Snow 2003: 58).

Kljub temu da je mogoče v okviru dejavnosti javne diplomacije uporabiti tudi metode mednarodnih odnosov z javnostmi, je treba opozoriti, da te niso nujno tudi uspešne. Odnosi z javnostmi so namreč relativno nedodelani v strategijah, ki jih uporabljajo države v nagovarjanju javnosti v mednarodnih odnosih, saj so bili osnovani za oblikovanje podobe korporacij, katerih dejavnost se bistveno razlikuje od držav, ki si prizadevajo za uresničitev zunanjepolitičnih ciljev na mednarodni ravni (Plavšak 2001a: 6). V temeljih gre pri oglaševanju za strogo nadzorovana enosmerna sporočila, posredovana v njihovi najbolj bleščeči obliki (Rampton in Stauber 2003: 33). Torej je pomembna ugotovitev, da javna diplomacija »ni zgolj tehnika državne promocije, saj izhaja iz vsebine in kvalitete formulirane in implementirane zunanje politike, ki je ne morejo nadomestiti zgolj orodja odnosov z javnostmi in oglaševanja.« (Plavšak 2001b: 7)

4.2. Pentagonov poskus dezinformiranja

Februarja 2002 je *The New York Times*³⁰ poročal, da je Pentagon kmalu po 11. septembru v okviru vojne proti terorizmu vzpostavil Urad za strateški vpliv (*Office of Strategic*

---

³⁰ *The New York Times*, *Covert Military Propaganda Campaigns Get Some Scrutiny*, Dept of State Programs Fly-by, 16. 12. 2002. <http://machination.org/archives/000468.shtml> (30. 10. 2003)

Influence), ki ga je moral nato tudi zaradi pritiska javnosti razpustiti. Urad je bil namreč ustanovljen z namenom, da bi nudil informacije, po možnosti napačne, tujim medijskim organizacijam, da bi te vplivale na javno mnenje v tujini. Predlog pa je bil sporen tudi znotraj vojske, kjer je kritike skrbelo, da bi take dejavnosti lahko spodkopale verodostojnost Pentagona in zameglile mejo med skritimi operacijami in odnosi z javnostmi. Še več, dezinformacije posredovane tujim medijem bi lahko bile na koncu objavljene in posredovane celo ameriškim javnostim. Bela hiša je nato še v enem tednu zaprla OSI, pri čemer je zanikala, da bi kdaj nameravala uporabiti dezinformacije. Obrambni minister Rumsfeld je celo trdil, da ni nikoli videl ustanovnega statuta službe, četudi je asistent za operacije v OSI trdil drugače (Rampton in Stauber 2003: 67).

Dezinformacije so bile sicer res del vojn že od nekdaj, vendar pa bi bilo po besedah Grubanove (2002: 50) »/p/ovezovanje dejavnosti javne diplomacije, osredotočene na antiteroristično kampanjo, dodatno diskreditirano, če bi jo omenjali skupaj z Uradom, katerega aktivnosti bi bile povezane z namerno manipulacijo in dezinformiranjem medijev in javnosti.« Verodostojnost izjav visokih ameriških predstavnikov v arabskem in islamskem svetu je torej dodatno oslabilo razkritje vesti, da so se ZDA pripravljene vmešati tudi v novinarsko delo (Smyth 2002).

4.3. V vojaško okolje vpeti novinarji (Embedding)

Zelo razširjeno je prepričanje, predvsem med novinarji, da prevladujejo med vladami in mediji izrazito nasprotujoči si interesi, še zlasti v obdobju vojne. Medtem ko si vlade prizadevajo omejiti dostop do informacij, pa si novinarji prizadevajo te odkriti in objaviti (Freedman v Miller 2003: 63).³¹ V tem kontekstu bi lahko potrebe vojnih novinarjev definirali s tremi osnovnimi kategorijami: dostop do bojišča, mobilnost na bojišču in razumen dostop do uradnih vojaških informacij. Izpolnitev oziroma neizpolnitev teh zahtev v pogajanjih med mediji in vojsko pa določa učinkovitost in samo vrednost medijskega poročanja (Rai 2000).³² Sodelovanje med mediji in politiki pa ni nujno konfliktno. Slednji se namreč v luči uspešnosti svojih politik vse bolj zavedajo vpliva medijev na pridobivanje javne podpore, tako domače

---

³¹ Novinarji si prizadevajo najti čim več informacij, pri čemer naj bi delali v interesu javnosti in nadzirali dejavnosti vlade. Izvajanje zunanjepolitičnih ciljev države pa je naloga državnih predstavnikov in diplomatov, ki morajo za učinkovitost svojega sicer občutljivega dela delovati čim bolj diskretno (Nick 1997: 189).

³² Če ostanejo neizpolnjene vse tri zahteve, potem novinar sploh ne more opravljati svojega dela; če je omogočen zgolj dostop do vojaških informacij, potem je novinarjeva učinkovitost odvisna od kakovosti, količine in rednosti prihajanja teh informacij; če sta omogočena dostop do uradnih informacij in bojišča, vendar z omejenim gibanjem, je kakovost poročanja znova odvisna od poštenosti in sodelovanja uradnih virov. Novinar, ki ima dostop do bojišča in omogočeno gibanje po njem, je lahko učinkovit pri svojem delu tudi brez uradnih informacij in sodelovanja uradnih virov (Ibid.).

kot tuje, mediji pa potrebujejo, v prizadevanju za čim večjo gledanost in s tem tudi donosnost, čim bolj zanimive novice.

»Ker se vlade ne morejo avtomatično zanesti na neodvisne medije, da bodo reflektirali njihove dolgoročne diplomatske interese, so odločene in primorane sodelovati v javni mednarodni komunikaciji na vsakodnevni ravni. Uspešnost vladnega prizadevanja, da nadzira medijsko podobo, je namreč pomemben prispevek k širšemu političnemu uspehu,« izpostavlja Grubanova (2002: 20), sklicujoč se na McNaira (1999). Podobno meni Freedman (2003), ki poudarja, da je tehnološki razvoj spremenil vojno novinarstvo tako, da je olajšal zbiranje informacij in otežil preprečitev njihovega posredovanja. Obenem pa so se s povečanjem obsega in vpliva informativnih medijev politiki začeli vse bolj zavzemati za ugodne medijske odzive kot tudi preprečevanje kritičnih poročil (v Miller 2003: 67).

Ameriška administracija je tako torej ugotovila, da lahko več pridobi, če novinarje povabi k sebi, kot če jim prepove dostop do bojišča. Iz tega razloga je Pentagon oblikoval trinajst strani dolg dokument, v katerem navaja osnovna pravila za novinarje, ki se bodo pridružili vojakom na bojišču. V dokumentu obenem poudarja, da bo »medijsko poročanje o kateri koli bodoči operaciji v veliki meri oblikovalo predstave javnosti« tako v ZDA kot po svetu (Jensen v Rampton in Stauber 2003: 185). Sistem vpetosti je novinarjem omogočal potovanja z vojaškimi enotami – dokler so seveda sledili pravilom. Ta pa so zapovedovala, da novinarji ne smejo potovati neodvisno, intervjuji so morali biti posneti, poročniki pa so lahko cenzurirali in »zaradi interesa vojaške operacije« začasno zaustavili njihovo poročanje. Poleg tega je Pentagon aktiviral svoje predstavnike za odnose z javnostmi, ki so novinarje usmerjali k zgodbam, o katerih naj bi poročali, vpliv pa so imeli tudi na njihove intervjuje in fotografije (Ibid.). Bolj kot cenzura pa je bil pomemben vpliv same vpetosti novinarjev na objektivnost le-teh, saj so se v mnogih primerih čustveno navezali na vojake in se z njimi identificirali, s čimer je postala verodostojnost novinarskega poročanja vprašljiva.

4.4. Moč vizualnih slik – padec Huseinovega kipa

Kmalu po napadu na Bagdad, natančneje 9. aprila 2003, so ves svet obkrožili televizijski posnetki, na katerem je bilo mogoče videti množico Iračanov, ki na osrednjem trgu iraške prestolnice zmagoslavno podira kip nekdanjega iraškega voditelja Huseina. Vizualne podobe so seveda to, kar si bo večina ljudi tudi zapomnila, vendar pa Rampton in Stauber (2003: 4–5) opozarjata na neverodostojnost tako spontanega dogodka, kot so ga prikazali posnetki.

Svetovalec za odnose z javnostmi John W. Rendon, ki je v minulem desetletju obsežneje sodeloval v projektih v zvezi z Irakom v imenu strank, kot sta bila Pentagon in CIA, je tako

na primer 29. februarja 1996 pred kadeti na Ameriški letalski akademiji izjavil, da ni strateg nacionalne varnosti ali vojaški taktik. Namesto tega je, kot je poudaril, politik in oseba, ki uporablja komuniciranje za uresničitev ciljev javne ali korporativne politike ter je v bistvu t. i. upravitelj zaznav (perception manager).³³ Ne glede na to, če je Rendon ali kateri koli drug strokovnjak za odnose z javnostmi sodeloval tudi pri uprizarjanju rušenja Huseinovega kipa in vseh drugih bolj opaznih podobah, ki jih je videla javnost med iraško vojno, pa predstavlja ta njegov opis samega sebe kot »upravitelja zaznav« jzik Pentagonovih vojaških strategov, ki definirajo upravljanje z zaznavami kot »dejanja za pošiljanje ali zanikanje izbranih informacij tujim javnostim, da bi vplivali na njihova čustva, motive in objektivno sklepanje.« (Rampton in Stauber 2003: 5–6)

Ob pozornem spremljanju posnetkov trga Firdos, je bilo vsakič, ko so se odmaknile kamere, pred kipom mogoče opaziti relativno majhno množico. Tako je tudi Reutersova fotografija trga pokazala, da je bil ta skoraj prazen, obkrožali pa so ga ameriški tanki in marinci, ki so zaprli dostop do trga, preden so nanj spustili Iračane. Poleg tega je fotografija britanske televizijske mreže BBC pokazala okoli 200 glavo množico – mnogo manjšo kot na demonstracijah devet dni pozneje, ko je v Bagdadu demonstriralo več tisoč Iračanov, ki so zahtevali umik koalicijskih sil iz njihove prestolnice (Rampton in Stauber 2003: 3–4).

Paradoks ameriške vojne v Iraku pa je bil ta, da je bilo vplivanje na zaznavanje veliko uspešnejše pri »vplivanju« na čustva, motive in objektivno sklepanje ameriškega ljudstva kot pa na tuje javnosti. Ameriška vojska je namreč med operacijo Iraška svoboda, kot je poimenovala iraško vojno, zlahka premagala iraško vojsko, vendar pa bi lahko rekli, da je v poglavitni bitki za podporo širše svetovne javnosti izgubila (Ibid.).

4.5. Selektivna uporaba jezika

Pri proučevanju propagande pa moramo biti pozorni tudi na posebne prijeme ali metode, s katerimi si propagandisti prizadevajo povečati učinek svojih komunikacijskih dejavnosti. V kriznih razmerah morajo biti te predvsem preproste. Tako na primer uporabljajo fraze, ki si jih ni težko zapomniti. Uporaba jezika³⁴ je torej element, ki je posredno povezan s propagandnim

---

³³ Rendon je ob tej priložnosti publiko spomnil, da ko so ameriške sile zmagovito vkorakale v Kuvajt City na koncu prve iraške vojne, je le-te pozdravilo na stotine Kuvajtcianov, ki so imeli v rokah majhne ameriške zastave. Ta prizor s sporočilom, da so Kuvajtčani pozdravili ameriške vojake kot osvoboditelje, je nato obšel svet preko večine televizijskih postaj. V nadaljevanju je Rendon vprašal publiko, če so se kdaj nehali spraševati, kako je prebivalcem Kuvajt Citya po sedmih mesecih obleganja uspelo dobiti ameriške in druge koalicijske zastave. Kot odgovor je takoj odvrnil, da je bila takrat to seveda ena njegovih nalog (v Rampton in Stauber 2003: 5).

³⁴ George Orwell je populariziral koncept »doublepeak«, ki je amalgam dveh terminov, ki ju je skoval leta 1984. S terminom »doublethink« je Orwell opisal kontradiktoren način mišljenja, ki omogoča ljudem govoriti stvari, ki pomenijo ravno nasprotno od tega, kar dejansko mislijo. S terminom »newspeak« pa je opisal besede,

sporočilom, saj je za učinkovitost le-tega značilna ideološka raba jezika, torej zavestno selektiven zapis sporočila v določenih simbolih (Splichal 1975: 51–55).

V tej perspektivi so predstavniki administracije Georgea W. Busha v javnih nastopih izjemno pogosto uporabljali frazo »os zla«, ki jo je prvič uporabil predsednik Bush v svojem govoru o razmerah v državi 29. januarja 2002. S to frazo je ameriški voditelj označil Iran, Irak in Severno Korejo kot »zlo silo, ki naj bi ogrožala svetovni mir« (Rampton in Stauber 2003: 114). Koncept »osi« seveda zbuja spomine na t. i. sile osi iz 2. svetovne vojne in deluje v smeri, da bi pripravil javnost, naj sprejme vojno proti državam, ki le-tej pripadajo.

Ta koncept pa je pravzaprav zavajajoč, saj namiguje povezavo držav, ki predstavljajo veliko nevarnost samo zaradi te skupne opredelitve (Rampton in Stauber 2003: 115). Iran in Irak sta bila namreč več desetletij velika nasprotnika, ni pa bilo niti nobenega sodelovanja med Severno Korejo in katero od prejšnjih dveh držav. Res je, da so oblasti teh držav odgovorne za resne kršitve človekovih pravic, vendar pa njihovo izpostavljanje privablja vprašanje, zakaj Bushevi administraciji ni uspelo v os vključiti drugih podobnih kršiteljev človekovih pravic, ki pa so deležni ameriške podpore, npr. Savdska Arabija ali Kolumbija kot tudi države, ki že imajo jedrsko orožje, kot so npr. Kitajska, Francija, Izrael ali Velika Britanija, Indija, Pakistan. Tako je koncept osi zla pravzaprav izbran zato, da bi selektivno stigmatiziral države z namenom opravičiti vojaška posredovanja proti njim (Ibid.). Omenjeni koncept je namreč igral vplivno vlogo pri oblikovanju okvira, skozi katerega je javnost dojela problem terorizma in vprašanja, če bi šli v vojno v Irak ali ne.

Kot nasprotje osi zla pa so ameriški predstavniki oblikovali koncept »koalicije voljnih«, ki ga je velikokrat uporabljal predvsem državni sekretar Powell in drugi ameriški visoki predstavniki, kot so ga večinoma nekritično uporabljali tudi v ameriških medijskih poročilih. Kot opozarjata Rampton in Stauber (2003: 116), gre pri tem za analogijo na t. i. dobre in slabe fante (good guys/bad guys). Beseda »koalicija« naj bi vzbudila občutek mednarodne enotnosti, ki je veljala za Zalivsko vojno leta 1991, ko je prva Busheva administracija prepričala ZN, da so odobrili široko mednarodno koalicijo držav, ki so sodelovale v vojni pri izgonu Iraka iz Kuvajta (Ibid.). Na to so se radi sklicevali nekateri predstavniki Busheve administracije. »Koalicija proti Iraku, imenovana Operacija iraška svoboda, je velika³⁵ in

---

»premišljeno ustvarjene za politične namene: besede, ki ne da so imele v vsakem primeru politične implikacije, pač pa je bil njihov namen ustvariti zaželen miselni odnos do osebe, ki jih uporablja« (v Rampton in Stauber 2003: 114).

³⁵ T. i. koalicija voljnih pa je bila pravzaprav popolnoma ameriško-britanska kampanja, s skoraj nobenim drugim vojaškim prispevkom razen Avstralije. Med državami, ki so sodelovale v koaliciji leta 1991, a so zavrnile sodelovanje v koaliciji 2003, je bilo veliko vodilnih evropskih, bližnjevzhodnih držav in držav iz drugih delov

raste,« je na novinarski konferenci 20. marca 2003 dejal ameriški obrambni sekretar Rumsfeld in dodal, da »/t/o ni enostranska akcija, kot jo označujejo mediji. Pravzaprav je ta koalicija večja, kot tista iz Zalivske vojne 1991« (Rampton in Stauber 2003: 116).

Taka raba jezika naj bi namigovala na plemenitost samega namena iti v vojno v Iraku, pri čemer pa ne bi smeli zanemariti dejstva, da pa večina demokratičnih držav po svetu pravzaprav ne more iti v vojno brez podpore svojih državljanov. Dobro ustvarjen mit, posredovan preko množičnih medijev, lahko poskrbi za to podporo, tudi ko se ta plemenit namen zdi dvomljiv preostalemu svetu (Rampton in Stauber 2003: 118). V tem kontesktu so ZDA uporabljale t. i. kodna imena, kot so operacija Iraška svoboda, razorožitev Iraka, koalijske sile, vojna proti terorizmu, Amerika udari nazaj. Le-ta so se zelo pogosto pojavljala predvsem grafično v vogalih televizijskih zaslonov in kot taka dejansko krepila vladno stališče za vojno (Rampton in Stauber 2003: 119).

4.6. Izkoriščanje čustva strahu

Skozi zgodovino sta tako terorizem kot propaganda spremenila številne pojavne oblike, vendar pa je terorizem kot oblika propagande postal ena najbolj nevarnih fenomenov, ki vplivajo na sodobno družbo. Rampton in Stauber tako poudarjata, da bi lahko skupni imenovalc terorizmu, odnosom z javnostmi in oglaševanju iskali predvsem v enostranskem pristopu h komuniciranju, kar bi lahko najlažje označili kot propagandni model (2003: 131).

Ta model se v mnogih pomembnih vidikih razlikuje od predstav o komuniciranju, ki se jih pričakuje v demokraciji. Razlike se začnejo že z načinom, kako se definira komuniciranje. Za tiste, ki izvajajo propagando, je komuniciranje niz tehnik za indoktrinacijo ciljnega občinstva, medtem ko demokratičen koncept komunikacije le-to definira kot trajen proces dialoga med različnimi pogledi. Seveda postane propagandni model bolj atraktiven med vojnim časom, ko je vsaka stran prezaposlena z manipuliranjem mišljenja nasprotnika ali domačega prebivalstva. Pri tem je najpomembnejše, da za propagandista dobrobit njegovega občinstva ni prvotna skrb (Rampton in Stauber 2003: 135).

Medtem ko je demokracija zgrajena na predpostavki, da so ljudje sposobni racionalnega vladanja samim sebi, je za propagandista racionalnost ovira za učinkovito indoktrinacijo.

---

sveta: Bahrain, Egipt, Francija, Nemčija, Grčija, Maroko, Katar, Saudska Arabija in Združeni arabski emirati. Na mesto njih pa so ZDA pridobile države, kot so Albanija, Azerbajdžan, Dominikanska republika, Salvador, Eritreja, Etiopija, Kazahstan, Maršalovi otoki, Mikronezija, Nikaragua, Palau, Poljska, Ruanda, Uganda in Uzbekistan. V primerjavi s prvo Zalivsko vojno je le malo držav iz nove koalicije dalo na razpolago denar ali vojaško pomoč. Do dneva začetka vojne so ZDA pripravile seznam 30 držav, pripravljenih, da se jih javno objavi kot države, ki podpirajo vojno v Iraku. Poleg tega je priključitvi v koalicijo njihovo ljudstvo v večini nasprotovalo (Rampton in Stauber 2003: 118).

Glede na to, da je propaganda običajno namenjena prepričevanju ljudi, naj naredijo nekaj, kar ni v njihovem najboljšem interesu, pogosto obide racionalnost. Pri tem manipulira na bolj primitivni ravni, kjer cilja predvsem na čustva, saj so ta najbolj predvidljiva (Ibid.). Tako je zlasti strah eden najbolj primitivnih čustev pri človeku in lahko povzroči, da ljudje storijo nekaj, kar v primeru racionalnega razmisleka ne bi. Predvsem v tem vidiku je ameriška javna diplomacija izkoriščala javne strahove pred terorizmom in orožjem za množično uničevanje, pri čemer pa se je zapletla v številne spornosti.

Pri tem bi lahko osvetlili primer iraških prebežnikov, ki so izrekli zelo resne obtožbe o nevarnosti iraškega programa za orožje za množično uničevanje³⁶, kar so nato vztrajno v javnosti poudarjali tudi nekateri visoki ameriški predstavniki (Rai 2002: 124).³⁷ Seveda pa je treba biti z izjavami prebežnikov vedno previden, saj, kot je poudaril nekdanji inšpektor ZN za razorožitev Terry Taylor, so ti nagnjeni k pretiravanju o svojem znanju in pomembnosti, da bi si zagotovili pokojnine, zaščito in zaposlitev v novih državah gostiteljicah, predvsem v ZDA. Vendar pa, kot je marca 2002 dejal nekdanji jedrski inšpektor v Iraku za Mednarodno agencijo za jedrsko energijo (IAEA) David Albright, so domnevni dokazi, ki so jih med drugim predstavili iraški prebežniki, predvsem zaskrbljujoči in kot taki argument za vrnitev inšpektorjev v najhitrejšem možnem času, ne pa argument za začetek vojne (v Rai 2002: 126).

Poleg tega je predsednik Bush v okviru kampanje za pridobitev podpore za vojno v Iraku navedel nekaj nepravilnih trditev, s katerimi je poskušal pri ciljnih javnostih vzbuditi občutek ogroženosti. Tako je na primer 7. septembra 2002 v svojem govoru v Camp Davidu navajal domnevno poročilo IAEA, v katerem naj bi ta organizacija trdila, da je Irak šest mesecev pred izdelavo orožja za množično uničevanje. »Ne vem, katere dokaze še potrebujemo,« je še dejal (v Shah 2003). Tako poročilo pa v resnici sploh ni obstajalo. IAEA je sicer leta 1998, ko so inšpektorjem prepovedali vstop v Irak, izdala poročilo, vendar je v njem navedla, da je bila

---

³⁶ Seveda ni sporno, da si je Sadam Husein želel jedrsko orožje in ga poskušal tudi razviti pred prvo zalivsko vojno. Vendar pa so bile v tej vojni in v obdobju po njej uničene vse infrastrukturne zmožnosti za njegovo proizvodnjo kot tudi prisotnost inšpekcij, kar je Huseinu oteževalo, da bi ponovno vzpostavil iraški jedrski program (Rai 2002: 86).

³⁷ Eden od teh je bil tudi zet Sadama Huseina, Kamel, katerega pričanje so v pripravah na vojno v Iraku predsednik Bush in drugi visoki predstavniki administracije velikokrat navajali kot dokaz, da se Irak ni razorožil in da inšpekcije niso učinkovite. Iraku so bila potrebna štiri leta, da je priznal, da je proizvedel štiri tone smrtonosnega plina – VX, je poudaril Powell v svojem odmevnem govoru pred VS ZN 5. februarja 2003. Na Huseinovega zeta se je skliceval tudi ameriški podpredsednik Dick Cheney, ki je poudaril, da bi Kamelova zgodba morala biti opomin vsem, da smo se velikokrat več naučili iz prebegov kot pa iz inšpekcijskega režima. Treba pa je poudariti, da so bile Kamelove izjave sicer pravilne, vendar je ta zasliševalcem obenem povedal, da je bilo dejansko iraško orožje za množično uničevanje uničeno kmalu po koncu prve zalivske vojne (Rampton in Stauber 2003: 82). Seveda ne moremo biti popolnoma prepričani v resničnost izjav iraških prebežnikov, ne glede na to pa je bila velika razlika med Kamelovimi besedami in načinom, na katerega je Busheva administracija te predstavila javnosti.

večina iraškega orožja in kapacitet za njegovo izdelavo uničenih (Rampton in Stauber 2003: 87). Podobno je predsednik Bush nato v svojem govoru 7. oktobra 2002 opozoril, da ima Irak rastočo jato letal brez pilota, ki bi jih lahko oborožili s kemičnim ali z jedrskim orožjem in jih uporabili za napade na ZDA. V resnici pa se je izkazalo, da ta letala ne bi zmogla dolžine do ZDA (Rampton in Stauber 2003: 88).

V smislu uporabe selektivnega jezika in retorike predstavnikov Bele hiše pa je bilo v večjem delu ameriške kampanje za vojno v Iraku kot najpomembnejši element mogoče zaslediti izpostavljanje domnevne povezave Iraka s terorizmom z prav namenom, da bi pri ljudeh vzbudili občutek ogroženosti in s tem strahu. Tako bi bil ameriški zavajajoč poskus povezati Irak z mednarodno teroristično mrežo Al Kaido idealen, toda ameriški Centralni obveščevalni službi (CIA) do nastajanja tega diplomatskega dela ni uspelo dokazati povezave med Irakom in mednarodnim terorizmom.

Kot sklepa Rai, so ameriški predstavniki, kljub apokaliptičnemu jeziku, ki so ga uporabljali glede iraške grožnje, izrekli zelo malo specifičnih in podkrepljenih obtožb. Pomembno pa je opozarjati na take izkrivljene izjave, saj le-te potem krožijo brez utemeljitve in ostanejo nepojasnjene in nedokazane, zaradi česar ostane v javnosti vtis ogroženosti (2002: 122–124).

5. ODZIVI OBČINSTVA NA RAZLIČNE TEHNIKE

Glede na to, da je ameriški način komuniciranja dosegel pozitivne odzive pri lastni publiki, ameriškim visokim predstavnikom ni uspelo pojasniti, zakaj njihovi najboljši ukrepi niso učinkovali in zakaj je podoba ZDA v tujini kljub vsem naporom javne diplomacije postajala vse slabša. Odzive na različne komunikacijske tehnike bom tudi tokrat obravnavala na primeru javnosti islamskega in arabskega sveta ter drugih javnosti po svetu.

5.1. Arabska in islamska javnost

»Zdi se, kot da so ameriški visoki predstavniki spregledali kulturo kot inherentno lastnost javne diplomacije in medtem nepazljivo širili nerazumevanja in napetosti med ZDA in arabskim ter islamskim svetom,« ocenjuje Zaharna (2003). Medtem ko so ZDA s pomočjo odločnejšega jezika in posredovanja okrepile svoje sporočilo, je podpora domačih javnosti rasla, podpora tujih javnosti pa je padala. Ameriški strokovnjaki so gledali na težave kot pomanjkanje informacij o ameriških namenih v arabskem in islamskem svetu, pri čemer pa so le posredovali informacije, ne da bi imeli nadzor nad njihovimi interpretacijami (Ibid.). Nekateri predstavniki ameriške administracije so sicer prepoznali to težavo in jo poskušali popraviti, a so se pri nagovarjanju teh ciljnih javnosti, sicer neuspešno, osredotočili predvsem na promoviranje politik administracije z občasnim pojavljanjem svojih predstavnikov v medijih in promoviranje pozitivne podobe ZDA skozi popularno kulturo (Lynch 2003).

Kot ugotavlja Zaharna (2003), je bilo v ameriški javni diplomaciji namesto kulturne nevtralnosti mogoče opaziti popolnoma ameriški način komuniciranja, značilen za odnose z javnostmi in oglaševanje. Ta je sicer učinkovit pri ameriških javnostih, medtem ko ni dosegel svojih ciljev pri arabskih in islamskih javnostih. Cilj ameriške javne diplomacije je bil namreč predvsem posredovati ameriško sporočilo, medtem ko je za arabski svet značilen bolj na odnose osredotočen način komunikacije. V arabskem svetu namesto enosmerne komunikacijske strategije informiranja, prevladuje bolj dvosmerna komunikacijska strategija za pridobivanja mnenj ljudi – strategija, ki ne le sporoča, ampak tudi vzpodbuja razpravo.

V nadaljevanju Zaharna izpostavlja, da ameriški način komuniciranja uporablja dejstva in dokaze kot svoje poglavitno orodje za prepričevanje. Tako je ameriški državni sekretar Colin Powell vsakič, ko je imel govor v VS ZN, zelo podrobno navedel številne podatke, ki naj bi dokazovali iraško grožnjo (Ibid.). Tovrstna dejstva za večino ameriške javnosti govorijo zase, vendar pa za večino arabske in islamske javnosti taka neosebna dejstva zvenijo prazno, saj prepričajo metafore in analogije, ki so poleg retoričnih vprašanj prevladujoča prepričevalna

sredstva v Koranu. Dodatna stilistična razlika je neposrednost, značilna predvsem za Busheve javne nastope, kar so v številnih islamskih državah za razliko od ameriške javnosti, ki je pozdravila tako odločnost, dojeli kot napadalnost. Navsezadnje pa veliko ameriških sporočil ni doseglo svojega namena pri ciljnih javnostih. Tak primer so bila ameriška prizadevanja pokazati, da vojna proti terorizmu ni obenem vojna proti islamu, pri čemer so izpostavljali ameriško pomoč muslimanskemu prebivalstvu v Bosni in Hercegovini in Afganistanu. Poudarjanje lastnih dosežkov je sicer v ameriških mednarodnih odnosih z javnostmi zelo pogosta praksa, a je ob upoštevanju Korana za večino muslimanov opozarjanje na lastna dobra dela nezaželeno (Ibid.).

5.2. Globalno protivojno gibanje

Ne glede na posamezne teoretične utemeljitve o vprašljivosti obstoja svetovnega javnega mnenja, so bili fenomen iraške krize ravno številni množični protivojni protesti³⁸ prebivalstva v najrazličnejših predelih sveta, ki so dosegli vrhunec z zgodovinsko mobilizacijo nasprotnikov vojne po vsem svetu 15. februarja 2003.³⁹ Zraven globalnih razsežnosti je bila posebnost teh protestov ravno množična udeležba prebivalstva držav, katerih vlade so se sicer zavemale za iraško vojno, torej tudi v ZDA, Veliki Britaniji, Španiji, Avstraliji itd.. Resnično presenečenje je bilo, tako Rubin (2003), da prebivalstva svetovnih demokracij ni prepričal ameriški argument za vojno, s pomočjo katere naj bi končali trpljenje iraškega prebivalstva. Ena od razlag je ta, da Bushev poudarek na osebni diplomaciji med voditelji njihovih držav ni zadostoval za pridobitev podpore v demokratičnih državah, kjer vlade ne morejo delovati v popolnem nasprotju z javnim mnenjem (Ibid.).

ZDA bi tako morale v okviru javne diplomacije ukrepati predvsem za zapolnitev te praznine, torej si pridobiti podporo prebivalstva vodilnih demokracij sveta. Potrebo po slednjem je najbolje prikazal primer Turčije, ko je tamkajšnji parlament 1. marca 2003 zavrnil namestitev ameriških sil na turškem ozemlju, s čimer je ZDA preprečil odprtje severne fronte v vojni proti Iraku (Ibid.). Odločitev turškega parlamenta na koncu sicer ni spodkopala ameriške vojaške operacije v Iraku, je pa pomenila spodbudo drugim majhnim državam, da se je mogoče upreti pritisku ZDA.

---

³⁸ Do prvih večjih protivojnih demonstracij je prišlo septembra 2002, ko se je na londonske ulice zgrnilo okoli 150.000 ljudi po uradnih ocenah in okoli 350.000 po ocenah organizatorjev. Nato so 9. januarja 2003 sledile ogromne demonstracije v Rimu, ki se jih je udeležilo okoli milijon in pol ljudi. Ob koncu tedna 18. januarja pa je prišlo do protestov na več koncih sveta, vključno z ZDA, Evropo, Azijo in Bližnjim vzhodom (Shah 2003).

³⁹ Britanska medijska mreža BBC je istega dne poročala o okoli 10 milijonov udeležencev demonstracij, od tega naj bi jih bilo po nekaterih podatkih samo v Londonu skoraj dva milijona, v okoli 600 mestih po celem svetu (Shah 2003).

Kot poudarja Chomsky (v Miller 2003: 286), še ni bilo nikoli v zgodovini tako množičnega nasprotovanja vojni, še preden se je ta sploh začela.⁴⁰ Po njegovih navedbah pa naj bi bil pomen globalnih protestov širši od samega nasprotovanja vojni, saj naj bi bili protesti obenem odraz nezaupanja v voditelje njihovih držav. Slednje so pokazale ugotovitve raziskave Svetovnega gospodarskega foruma⁴¹, ki je januarja 2003 raziskoval stopnjo zaupanja v voditelje posameznih držav, med katerimi je bilo ameriško vodstvo deležno najnižjega zaupanja (Chomsky v Miller 2003: 286–287).

ZDA nenaklonjeni odzivi javnega mnenja so bili še posebej očitni v manjših nestalnih članicah VS, ki so igrale pomembno vlogo pri odločitvi, če bodo ZN posredovanje v Iraku pospremili s pečatom legitimnosti. Po mnenju Rubina (2003) so se nestalne članice VS ZN pravzaprav zavzele za stališča, ki najbolje odsevajo razpoloženja njihovih regionalnih skupin, tako da odsotnost podpore ameriškem in britanskemu predlogu v VS ZN ni bil le sistematičen polom ameriške strategije, pač pa obenem odsev mednarodne realnosti.

Nadaljnji problem, ki se je kazal v odklonilnem javnem mnenju do ameriške pobude za iraško vojno, je bilo pomanjkanje usklajevanja med komunikacijskimi ukrepi State Departmenta in Pentagona. Javni nastopi ameriškega obrambnega ministra Rumsfelda, ki so odražali izjemno odklonilen odnos do diplomatskih pogajanj v ZN in trdno odločenost v neposrednost grožnje iraškega režima, čeprav brez ustreznih ukazov za to, so pravzaprav škodovali na »sodišču svetovnega javnega mnenja«, ocenjuje Rubin (2003). Javna diplomacija bi morala namreč prepričati, ne pa vznemirjati tujih javnosti z nepodkrepljenimi trditvami o domnevni grožnji mednarodnemu miru in varnosti.

5.3. Protipropaganda

Ostali svet iraške vojne ni doživel kot »čisto, kirurško operacijo«, kot so jo predstavljale ameriške televizijske postaje, ki so kot razloge, zakaj so le redko pokazale posnetke mrtvih in ranjenih civilistov, navajale okus, presojanje glede novic ali skrb, da ne bi užalili gledalcev. (Rampton in Stauber 2003:192). V tem smislu je britanski pisatelj Paul Holmes opozoril, da so bili priča popolnoma drugačni vojni od tiste, ki so jo videli drugod po svetu, kar naj bi imelo po njegovem mnenju dolgoročne posledice. Iraška vojna bi lahko namreč le poglobila

---

⁴⁰ Po nekaterih navedbah naj bi bile te demonstracije večje od tistih iz časa vietnamske vojne. Poleg tega je minilo nekaj let ameriškega vojskovanja v Vietnamu, preden so se začele množične demonstracije v ZDA, in sicer ko je število ameriških žrtev postajalo vse bolj nesprejemljivo (Shah 2003, Chomsky v Miller 2003: 287).

⁴¹ »Declining Public Trust Foremost a Leadership Problem: World Economic Forum Survey Reveals Data Before Leaders Meet in Davos«, 14. januar 2003 – Ženeva, Švica
<http://www.weforum.org/site/homepublic.nsf/Content/Declining+Public+Trust+Foremost+a+Leadership+Problem>

razkol med tem, kako ZDA vidijo svojo vlogo v svetu in kako vidi ZDA preostali svet. Obenem pa bi lahko privedlo do nadaljnje napačne presoje, namreč da predpostavke, da bodo Iranci ameriške okupatorje sprejeli kot osvoboditelje. V tem pogledu ameriški mediji ameriškemu prebivalstvu zato zagotovo niso naredili nobene usluge, da niso razkrili krute resničnosti vojne (v Rampton in Stauber 2003: 193).

Posledično pa je tako, kot je bil »hiperpatriotizem« uspešna tržna strategija za ameriške medije, prišlo do nasprotnega fenomena v arabskem in islamskem svetu, kjer je antiamerikanizem postala najboljša formula za visoko gledanost medijev. Tako so arabske televizijske postaje Al Džazira, Arab TV in druge arabskim javnostim vojno prikazale skozi drugačno prizmo kot ameriške svojim javnostim doma. Arabske televizije so seveda pritegnile pozornost publike, ki je bila pripravljena sprejeti pogled na vojno s stališča obrambe, tako kot so bile ameriške televizije nagnjene k poročanju domači publiki, ki je pripravljena sprejeti nasprotno stališče. Le da te socialnozgodovinsko pogojene nagnjenosti različnih arabskih in islamskih javnosti njihovi domači mediji niso izzvali, pač pa zgolj poudarili (Rampton in Stauber 2003: 198).

Kot je dejal urednik libanonskega Daily Star Rami G. Khouri (v Rampton in Stauber 2003: 199), bi bilo treba za polno razumevanje te vojne in njenih posledic nujno spremljati arabske in ameriške medije. Potem ko je v času vojne spremljal 20 različnih arabskih in ameriških televizij, je ugotovil, da »so posel poročanja in interpretiranja resnih vojnih novic spremenili v mešanico čustvenega navijanja, izražanja prvenstvenih plemenskih in nacionalnih identitet, odkrito ideološko manipulacijo s strani vlad in tržno zapeljevanje množic za povečanje deleža gledanosti in oglaševalskega dobička« (Ibid). Vzorec je bil namreč podoben na obeh straneh ideološke razdelitve. Al Džazira na primer je med vojno kar potrojila obisk na svojih arabskih spletnih straneh, s tem ko je predvajala posnetke, ki jih ameriške televizijske postaje niso hotele. Obenem pa je najpopularnejša arabska televizijska postaja postala tarča hekerskih napadov, ki so poskrbeli, da so bile njene spletne strani v angleškem jeziku nedostopne večji del vojne, strani v arabskem jeziku pa skoraj en teden (Ibid.).

Za ameriške medije je bilo poročanje Al Džazire dokaz o njeni ideološki naravnosti, vendar pa je treba opozoriti, da je za oceno same naravnosti zmeraj značilna predvsem subjektivnost. Arabski novinarji bi v odzivu na take obtožbe seveda trdili enako za ameriške kolege, in sicer da svojemu občinstvu poročajo tako, kot si to želi ter da so ameriški mediji pristranski in politično obarvani.

6. KONČNA ANALIZA UČINKOV IN VREDNOTENJE

V odzivu na 11. september je ameriška administracija zagnala obsežno prepričevalno-propagandno kampanjo globalnih razsežnosti. Po dosedanji analizi kampanje ameriške javne diplomacije v primeru iraške vojne smo lahko ugotovili, da so njeni cilji, to je pridobitev podpore tujih javnosti za opravičenost vojne, v večjem delu ostali neuresničeni. Celotna propagandna operacija je namreč potekala izven demokratičnega nadzora in je dajala videz, kot da ni obvezana nobenim načelom iskrenosti. Kljub vtisu da je bila odločitev za vojno sprejeta, ne glede na diplomatske napore, lahko navsezadnje ugotovimo, da so dejavnosti ameriške javne diplomacije potekale v očitnem zavračanju demokratičnega procesa, saj so oblikovala netočna sporočila, z namenom dezinformirati in prepričati svoje volilno telo ter svetovno javno mnenje. Najbolj skrb vzbujajoče dejstvo pri tem pa je bilo ignoriranje javnega mnenja oziroma njegovega upoštevanja le toliko, kolikor je služilo uresničitvi ameriških nacionalnih interesov.

Temeljne razloge za neuspeh ameriške javne diplomacije je po navedbah Rubina (2003) mogoče iskati predvsem v naslednjem: (1) dejstvo, da se je argumentacija Bele hiše za vojno spreminjala, kot so to zahtevale razmere, je pri mnogih zunanjih opazovalcih vzbudilo dvome v resničnost motivov Busheve administracije za posredovanje v Iraku in dvome, ali bi ZDA sploh kdaj sprejele miroljubno razorožitev Iraka; (2) ZDA ni uspelo poenotiti prizadevanj State Departmenta in Pentagona, saj je izgledalo, kot da je nameščanje ameriških sil v Perzijskem zalivu določalo ameriško politiko in ne obratno⁴² ter da so se ZDA odločile za diplomatski proces samo zato, da bi si v luči javnega mnenja olajšale pot do vojne; (3) neuspešnost predvideti odločitve Sadama Huseina, da bo na zahteve ZN inšpektorjem za orožje dovolil opraviti delo v Iraku, je pomenila hud udarec za komunikacijsko strategijo ameriške javne diplomacije – zapozneli napor za sprejem druge resolucije VS bi lahko namreč uspeli in s tem bistveno pripomogli k pridobivanju podpore tujih javnosti za vojno, če bi bile ZDA pripravljene na kompromis⁴³ z le nekaj tedenskim podaljšanjem roka inšpekcij;

---

⁴² Diplomatska konsistentnost je bila izgubljena takrat, ko so različni oddelki ameriške administracije poudarjali različne razloge za vojno. Tako se je na primer State Department osredotočil na iraške kršitve resolucij ZN, medtem ko je Pentagon zagovarjal predvsem nikoli dokazano sodelovanje Iraka z Al Kaido. Administraciji torej ni nikoli uspelo posredovati skladnega sporočila svetu ravno zato, ker ji je zmanjkalo discipline za enoglasnost. Usklajevanje vojaških načrtov z diplomacijo je tudi v najboljših primerih zahteven podvig, ki zahteva previdno načrtovanje.

⁴³ ZDA niso bile pripravljene niti na najmanjše prilagoditve svojih vojaških načrtov, čeprav bi to lahko bistveno povečalo diplomatsko podporo za vojno. V zadnji fazi pogajanj o drugi resoluciji Londonu ni uspelo prepričati Washingtona v odobritev podaljšanja roka za iraško razorožitev niti za nekaj tednov, ne glede na to, da so visoki vojaški predstavniki potrdili, da časovni zamik ne bi pomembno vplival na potek vojne.

(4) retorika in stil komuniciranja Busheve administracije sta v okviru pogajanj v VS ZN prej odtujila kot prepričala ključne predstavnike tujih držav, še posebej v luči dveletne zgodovine preziranja mednarodnih institucij in sporazumov s strani Bele hiše.

Težava je bila po mnenju Rubina (2003) v tem, da se ZDA niso lotile svoje diplomacije s celovitim in poglobljenim načrtom. Ne glede na to, ali je bila administracija iz ideoloških razlogov že vnaprej odločena posredovati v Iraku, pa predstavljajo vsi naštetih dejavniki enega največjih diplomatskih porazov v ameriški zunanji politiki.

Ameriška javna diplomacija mora za pozitivne učinke svojih dejavnosti tako pri domačih kot tujih javnostih preseči kulturne ovire, in sicer z uskladitvijo ključnega ameriškega sporočila med svojimi mnogimi predstavniki za medije in s prilagoditvijo ameriškega načina komuniciranja številnim javnostim, ki jih nagovarja. Prvotni napor ameriške javne diplomacije so torej pokazali potrebo po koordinaciji znotraj celotne administracije. Spori znotraj administracije so se namreč odražali v oblikovanju konfliktnih sporočil, ki so kot taka seveda vnaprej zmanjšala možnost pridobivanja naklonjenosti ciljnih javnosti. Navsezadnje, tako Zaharna (2002), je pomen javne diplomacije, tako kot pri tradicionalni diplomaciji, bolj v vzpostavljanju odnosov kot pa pošiljanju sporočil.

Podobno je tudi Snowova navedla dva, po njenem mnenju, najpomembnejša razloga, zakaj ameriški administraciji ni uspelo pridobiti mnenj ljudi po svetu. Tako izpostavlja kot enega od razlogov nepovezanost med dejansko ameriško močjo, ki je orientirana v uresničitev lastnih interesov, in ameriški vrednotami, ki naj bi jih univerzalno sprejemali povsod po svetu. Ameriška javna diplomacija se namreč v svojih dejavnostih tradicionalno poslužuje posploševanju bleščečih konceptov, kot so t. i. ameriške vrednote svobode in demokracije, ki se jih le redko definira. Pri tem ameriška administracija zunanjemu svetu v okviru svoje javne diplomacije le redko prizna temeljnost koncepta moči v politikah ZDA. Svet pa po drugi strani opaža, kako administracija to moč izkorišča, ne da bi vsaj skušala priznati ali pojasniti svoje razloge za ohranjanje take ameriške moči (v Miller 2003: 60). Drug tak razlog je po ocenah Snowove razkorak med poročanjem globalnih in ameriških medijev, kar je bilo najbolj vidno med vojno v Iraku. V tem smislu so predvsem evropski mediji predstavljali vojno v Iraku skozi drugačno prizmo, in sicer tako, ki je opozarjala na človeške žrtve in tveganja, medtem ko so se ameriški mediji osredotočili na poročanje, kako gre »naši« strani, in na poročila vpetih novinarjev, na katerih verodostojnost smo že opozorili. Razkorak med tem, kako ameriški mediji poročajo o globalnem zaznavanju posameznih zadev in mediji v drugih državah, ki se poskušajo odzvati na projekcije ameriške moči po svetu, predstavlja edinstven izziv ameriškim vodilnim komunikacijskim strategom, katerih sporočilo o vojaški in

gospodarski premoči ZDA še naprej prevladuje v politikah in javnem dialogu ter še posebej v poročanju ameriških medijev (Ibid.).

Johnson navaja, da je v bližnji preteklosti samo Reaganovi administraciji uspelo konsistentno oblikovati komunikacijske strategije v odzivu na domače in mednarodne politične izzive. »Sedaj, ko želi Washington, da bi mu na pomoč priskočila javna diplomacija, pa izgleda, kot da se pričakuje, da bo le-ta nemudoma zagotovila dobro voljo med tujimi javnostmi, ne da bi prej vzpostavila nujno podlago za medsebojno zaupanje in razumevanje«. »Javna diplomacija je učinkovita samo takrat, ko gradi na dolgoročnih odnosih, ki ponazarjajo skupne interese. Biti mora strateška, konsistentna in prilagodljiva v uporabi kanalov, predvsem pa mora vzpodbujati dvosmerno komunikacijo« (v Miller 2003:62). »Brez ameriške pripravljenosti poslušati in se učiti, tudi ko so prešle novice iz slabih v slabše, pa ne bo mogoče graditi teh dolgoročnih odnosov,« zaključuje Snowova (v Miller 2003: 62) .

SKLEP

S pojavom javne diplomacije, ki je bila predmet mnogih razprav o tem, ali je ali ni koristna, je do danes postalo vse bolj jasno, da je ta postala stalna in nepovratna značilnost diplomacije kot instrument za izvajanje zunanje politike, zato lahko o javni diplomaciji govorimo kot o sodobni diplomatski praksi. V sodobni politiki, ki ji tako kot vsem ostalim procesom, daje največji pečat izjemen razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije, lahko celo ugotovimo prav poseben fenomen, da ni resnično pomemben noben dogodek oziroma vreden pozornosti, razen če o samem dogodku poročajo mediji. Tako je porast dosega in vpliva medijev med drugim pripeljala do radikalnih sprememb v samem procesu oblikovanja in izvajanja zunanje politike. Diplomacija, katere *raison d'etre* je bilo predvsem pogajanje za kulisami, diskretnost in tajnost, se sooča s transformacijo v svojih temeljih, kjer postaja voljni partner, celo manipulator medijev, kar sem skušala ponazoriti z obravnavo ameriške javne diplomacije na primeru vojne v Iraku.

Druga posledica teh globalizacijskih procesov, kjer igrajo vse večjo vlogo globalni mediji in javno mnenje, pa nakazuje, da je globalna politika zaradi novih tehnologij postala lokalna, kar posega tudi v diplomatske procese. Tako ločevanje med domačo in tujo javnostjo ni več ustrezno, kar se je pokazalo tudi v obravnavani problematiki. Pojav medializacije proizvaja vse večje tokove vse manj filtriranih informacij, ki prečkajo nacionalne meje. Voditelji vseh držav se lahko obračajo neposredno na volilna telesa v drugih državah z namenom, da bi posredno vplivali z novimi, pogosto nepredvidljivimi, silami v politični proces.

ZDA so po razpadu SZ proti koncu osemdesetih let ostale edina svetovna velesila. V zvezi z vplivom te svetovne dominacije pa je svet začel postavljati vprašanja – najbolj kritična prav v arabskem in islamskem svetu. Ameriški gospodarsko-politični sistem, ki skupaj z ameriško kulturo brezkompromisno prodira po celem svetu, je vzbudil različne odzive, še posebej v islamskem svetu. 11. september, napad na Afganistan in Irak so spremenili tako javno mnenje do ZDA kot tudi ameriško dojemanje islamskega sveta. To spoznanje pa je ozavestila tudi administracija Georgea W. Busha, ki je zato v okviru uresničevanja svojih nacionalnih interesov, v katere je vključila tudi odstranitev režima nekdanjega iraškega voditelja Sadama Huseina, izraziteje aktivirala dejavnosti svoje javne diplomacije, da bi si pridobila mnenja ustreznega ciljnega občinstva. V nalogi me je torej kot osrednji predmet analize zanimala javna diplomacija kot komunikacijski proces, s katerim so si ZDA prizadevale doseči uresničitev predvsem svojih nacionalnih interesov (ki jih lahko na primeru ZDA razumemo

zlasti v smislu ohranjanja ali povečanja moči), zaradi česar sem v nalogi problematizirala, da je ameriška javna diplomacija pravzaprav propaganda.

Medtem ko je Busheva administracija kot temeljni razlog za začetek vojne v Iraku navajala nevarnost orožja za množično uničevanje – katerega ji sicer do trenutka pisanja te naloge v Iraku ni uspelo odkriti, pri čemer bi bilo v interesu miroljubnega reševanja mednarodnih sporov najbolje najprej izkoristiti inšpekcije ZN –, je bilo namreč v ameriški ofenzivi proti Iraku mogoče opaziti mnoge skrite agende. V to kategorijo je zagotovo sodil poskus legitimiziranja odvračilnih napadov, ki bi lahko privedli do uničujočih posledic za mednarodno skupnost, če bi postali redna praksa držav. Zagotovo pa so imele ZDA v regiji zaradi njenega geostrateškega pomena tudi svoje nacionalne interese. V tem pogledu je tudi v samem procesu do začetka vojne v Iraku predsednik Bush, sodeč po številnih javnomnenjskih raziskavah po svetu, postajal eden najbolj osovraženi voditeljev na svetu, med ljudmi po svetu pa je vse bolj naraščala tudi protiameriška naravnost. K temu je v veliki meri pripomogla prav retorika ameriških visokih predstavnikov, saj je bila večinoma zreducirana na manipulativen diskurz, za katerega je značilna uporaba simbolov, kodov, ponavljanje istih fraz in drugih jezikovnih tehnik. Najbolj ilustrativen primer tega je bila uporaba fraze, da je namen vojne pravzaprav mir, da je okupacija Iraka pravzaprav njegova osvoboditev in da bo razdejanje države v vojni zagotovilo svobodo in demokracijo ter rešilo humanitarne razmere Iračanov.

Vse to me je na začetku diplomskega dela vzpodbudilo, da sem podvomila v deklarativne namene ameriške javne diplomacije, zato sem temu ustrezno oblikovala osnovno hipotezo. Ta je predpostavljala, da je šlo v ameriški javni diplomaciji v bistvu za propagandni model komuniciranja. Z analizo v nalogi obravnavanih primerov dejavnosti ameriške javne diplomacije, ki naj bi bili najbolj ilustrativni izseki komunikacijske strategije ameriške javne diplomacije glede Iraka, sem kot temeljno ugotovitev zasledila predvsem pomanjkanje upoštevanja lastnosti in razpoloženja ciljnih javnosti ter primarno uresničevanje lastnih zunanjepolitičnih ciljev. S tako ugotovitvijo sem lahko tudi potrdila izhodiščno hipotezo, da je šlo v komuniciranju ameriške javne diplomacije s tujimi javnostmi bolj za propagando kot pa dejansko doseganje razumevanja svoje politike pri ciljnem občinstvu. Tako enosmerno, propagandno komuniciranje neke države pa na dolgi rok ni moglo biti uspešno, še zlasti v informacijski dobi vse večje globalne soodvisnosti in kompleksnosti.

Do te ugotovitve mi je pripomogel tudi odgovor na delovno vprašanje glede vloge medijev v celotnem procesu javne diplomacije. Osrednja značilnost medijev v času priprav na vojno v Iraku in v sami vojni je bila namreč, da so ti posvečali večji del pozornosti poročanju

o mobilizacijskem procesu, načrtom in razpravam o strategijah in poteku vojne s stališča ameriškega obrambnega ministrstva in vpetih novinarjev, kar seveda ni bil ravno znak novinarske kritičnosti in objektivnosti. Najvplivnejši svetovni mediji so namreč ukrepe ameriške administracije v večini prikazovali kot pravo vojno, namesto da bi problematizirali stališče, da pa je pri vsem morda šlo za napad velesile na že tako opustošeno državo, kar je po zalivski vojni Irak nedvomno postal. Tako so mediji ustvarjali vtis, kot da gre pri soočanju z iraško problematiko za vprašanje ponosa, namesto da bi kritično komentirali problematičen napad velesile, ki ne samo da je bil napad brez odobritve širše mednarodne skupnosti, pač pa predvsem napad na znatno šibkejšega nasprotnika. Ta ocena se nanaša predvsem na ameriške medije, ki so imeli s takim odnosom nepogrešljivo vlogo v ameriški propagandni strukturi, ne glede da sicer niso neposredno pod nadzorom in v lasti države. Kljub temu pa lahko zaključimo, da je porast vpliva preostalih medijev po svetu in splošen globalni razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologij pripomogel k temu, da obravnavana prepričevalno-propagandna oblika komuniciranja ameriške javne diplomacije ni mogla prepričati svetovne javnosti v upravičenost ameriške politike do Iraka.

Lahko bi torej predlagali, da za ZDA ne bi bilo dovolj zgolj spremeniti značilnega enosmernega komuniciranja javne diplomacije s ciljnim javnostmi v dvosmeren komunikacijski tok, pač pa bi morala edina preostala svetovna velesila spremeniti predvsem svojo zunanjo politiko. Glede doseganja spremembe ameriškega imidža v arabskem svetu bi morale ZDA naslavljeni predvsem dejanske probleme ljudstva v arabskem in islamskem svetu, pri čemer bi morale tudi nekaj storiti, da bi spremenile življenjske pogoje teh ljudi. Najpomembnejši prvi korak na tej pot bi predstavljal razvoj medsebojnega razumevanja in demokratičnega dialoga med ZDA in temi ciljnim javnostmi.

Na koncu bi rada še enkrat opozorila na vpliv manipulativnega diskurza propagande, ki pripomore pri oblikovanju širšega občutka legitimnosti v javnosti o nečem, kar bi bilo v siceršnjih okoliščinah sporno. Iz tega razloga menim, da je treba ob vsaki priložnosti opozarjati na elemente propagande v posameznih politikah in medijskih poročilih, ne glede na državo ali medijsko organizacijo in njihov domneven ugled, pa četudi (ali predvsem zato ker) gre za edino svetovno velesilo. Propaganda namreč skoraj vedno terja veliko ceno – toliko večjo, kolikor večji propagandni stroj je sposoben vzpostaviti propagandist.

LITERATURA:

Benko, Vlado (1994) Mednarodni odnosi in javnost. *Javnost/The Public* 1 (1–2), 57–74.

Benko, Vlado (1997) *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Byers, Michael (2003) »Letting the Exception Prove the Rule«, <http://www.ciaonet.org/frame/subscribefrm.html> (12. 10. 2003)

Carothers, Thomas (2003) »Promoting Democracy and Fighting Terror«, <http://www.ciaonet.org/frame/subscribefrm.html> (12. 10. 2003)

Crawford, Neta C. (2003) »The Slippery Slope to Preventive War«, <http://www.ciaonet.org/frame/subscribefrm.html> (12. 10. 2003)

Donnelly, Thomas (2003) »The Meaning of Iraqi Freedom«. V *National Security Outlooks june, American Enterprise Institute for Public Diplomacy Research*, <http://64.4.14.250/cgi-bin/linkrd?lang=EN&lah=45d35e62e509b6267769553eb5ddf891&lat=1073469665&hmacation=http%3a%2f%2fwww%2eciaonet%2eorg%2fframe%2fwnewfrm%2html> (9.2.2004)

Donnelly, Thomas (2004) »Iraqi Freedom and American History«. V *American Enterprise Institute for Public Diplomacy Research*, <http://64.4.14.250/cgi-bin/linkrd?lang=EN&lah=45d35e62e509b6267769553eb5ddf891&lat=1073469665&hmacation=http%3a%2f%2fwww%2eciaonet%2eorg%2fframe%2fwnewfrm%2html> (9.2.2004)

Finn, Helena K. (2003) »The Case for Cultural Diplomacy: Engaging Foreign Audiences«. V *Foreign Affairs*, <http://www.ciaonet.org/frame/subscribefrm.html> (12. 10. 2003)

Gelb, Leslie H. in Justine A. Rosenthal (2003) »The Rise of Ethics in Foreign Policy: Reaching a Values Consensus«, <http://www.ciaonet.org/frame/subscribefrm.html> (12. 10. 2003)

Gruban, Darja (2002) *Javna diplomacija kot sodobna diplomatska praksa*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Grunig, James E. (1993) *Public Relations and International Affairs. Effects, Ethics and Responsibility*. V *Journal of International Affairs* 47 (1), 137–162.

Hyde, Henry J. (2002) »Speaking to our Silent Allies: Public Diplomacy and US Foreign Policy«. V *US Foreign Policy Agenda*,
<http://www.ciaonet.org/frame/subscribefrm.html> (12. 10. 2003)

Heiberg, Marianne (1994) *Subduing Sovereignty: sovereignty and the right to intervene*. London: Pinter

Jowett, Garth in O'Donnell, Victoria (1992) *Propaganda and Persuasion, 2nd Edition*. London: Sage Publications, Inc.

Keohane, Robert O. in Nye, Joseph S. (2001) *Power and Interdependence*. New York: Longman.

Knights, Michael (2003) »The Role of the Broadcast Media in Influence Operations in Iraq«. V *PolicyWatch, The Washington Institute for Near East Policy*,
<http://www.ciaonet.org/frame/subscribefrm.html> (12. 10. 2003)

Kos, Marta (1999) *Promocija Slovenije in Oglaševanje*. V *Marketing Magazin* XIX (6), 18.

Kunczik, Michael (1997) *Images of Nations and International Public Relations*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Kurbalija, Jovan (2002) »Public Diplomacy – Terminological Confusion«,
<http://twxtus.diplomacy.edu/textusBin/BViewers/oviev/PublicDiplomacy/oview.asp?FilterTo pis=%2F39085> (3. 10. 2003)

L'Etang, Jacquie (1996) Theories of Diplomacy - Wight's Framework. V Jacquie L'Etang in Magda Pieczka (ur.): *Critical Perspectives in Public Relations*, 20–34. London: International Thompson Publishing Company.

Luthar, Breda (1996) »Analiza medijskega vpliva v semiotski družbi«. V *Teorija in praksa*, 33 (3), 181–193.

Lynch, Marc (2003) »Taking Arabs Seriously«. V *Foreign Affairs*, <http://www.ciaonet.org/frame/subscribefrm.html> (12. 10. 2003)

McKibben, Bill (1993) *The Age of Missing Information*. New York: Penguin Books.

Miller, David, ur. (2004) *Tell Me Lies: Propaganda and Media Distortion in the Attack on Iraq*. London in Sterling, Virginia: Pluto Press

Mlačnik, Nina (2002) Propaganda v Zvezni republiki Jugoslaviji med vojno v BiH. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede

Morgenthau, Hans (1995/1948) *Politika med narodi: borba za moč in mir*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Nick, Stanko (1997) *Diplomacija: Metode i tehnike*. Zagreb: Barbat.

Nye Jr., Joseph S. and Owens, William A. (1996) America's Information Edge. The Power Resource of the Future. V *Foreign Affairs* 75 (2), 20–37.

Oppenheim, Felix E. (1998) *Vloga morale v zunanji politiki*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Pečjak, Vid (1995): *Politična psihologija*. Ljubljana: samozaložba.

Plavšak, Kristina (2001a) »What Kind of Diplomacy for the 3rd Millenium? Role of Media and Public Relations in Contemporaray Diplomacy«. Bled: 8th International Public Relations Symposium Politics of Communication and Communication of Politics, Working Paper.

Plavšak, Kristina (2001b) Diplomati v službi države in javnosti. V *Piar* 7(2), 20.

Plavšak, Krajnc, Kristina (2004) »Javna diplomacija: Temeljni koncept in trendi«. <http://www.media-forum.si/slo/izobrazevanje/javna-diplomacija/clanki/javna-diplomacija-2004.pdf> (17. 5. 2004)

Rai, Ajai K. (2000) »Conflict Situations and the Media«. V *Strategic Analysis: A Monthly Journal of the IDSA*, <http://www.ciaonet.org/frame/subscribefrm.html> (12. 10. 2003)

Rai, Ajai K. (2003) »Diplomacy and the News Media«. V *Strategic Analysis: A Monthly Journal of the IDSA*, <http://www.ciaonet.org/frame/subscribefrm.html> (12. 10. 2003)

Rai, Milan (2002) *War plan Iraq: Ten Reasons Against War On Iraq*. London in New York: Verso.

Rai, Milan (2003) *Regime Unchanged: Why The War On Iraq Changed Nothing*. London in Sterling, Virginia: Pluto Press.

Rampton, Sheldon in John Stauber (2003) *Weapons of Mass Deception: The Uses of Propaganda in Bush's War on Irak*. London: Robinson.

Rubin, James P. (2003) »Stumbling Into War«. V *Foreign Affairs*, <http://www.ciaonet.org/frame/subscribefrm.html> (12. 10. 2003)

Russet, Bruce in Harvey Starr (1992) *Svetovna politika*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Shah, Anup (2003) »War, Propaganda and the Media«, <http://www.globalissues.org/HumanRights/Media/Military.asp> (10. 10. 2003)

Signitzer, Benno H. and Coombs, Timothy (1992) Public Relations and Public Diplomacy. Conceptual Convergences. V *Public Relations Review* 18 (2), 137–147.

Smith, Pamela H. (1999) »Public Diplomacy«

http://diplo.diplomacy.edu/Books/mdiplomacy_book/Smith/regular/smith-5.htm

Smyth, Frank (2002) »The Price of Propaganda: Democracy Lessons from the Middle East«,

<http://www.tompaine.com/feature.cfm/ID/5294> (20. 10. 2003)

Splichal, Slavko (1975) Razsežnosti politične propagande: Teoretični model in aplikacije na mednarodno propagando. Ljubljana: FSPN

Telhami, Shibley (2002) »US Policy Toward Iraq: The Calculations of Governments in the Middle East«,

http://www.ciaonet.org/special_section/iraq/papers/tes01/tes01.html (18. 4. 2004)

Verčič, Dejan (2000) The European public relations body of knowledge. V *Journal of Communication Management* 4 (4), 341–354.

Vreg, France (2000) *Politično komuniciranje in prepričevanje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Wilson, Woodrow (1918) »President Woodrow Wilson's Fourteen Points«

<http://www.lib.edu/~rdh/wwi/1918/14points.html> (17. 5. 2004)

White, Brian (1997) Diplomacy. V Baylis, John in Smith Steve (ur.) *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, 250. Oxford: Oxford University Press.

Zaharna, R.S. (2003) »Winning Round Two of American Public Diplomacy in the Arab and Muslim Worlds«,

<http://www.foreignpolicy-infocus.org/commentary/2003/0306comm.html>